

Maiseman ja lähiympäristön kehittäminen matkailijalähtöisesti Labbyn kartanossa

Näri, Emilia

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Maiseman ja lähiympäristön kehittäminen matkailijalähtöisesti Labbyn kartanossa

Emilia Näri
Kestävän kehityksen ko
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2010

Emilia Näri

Maiseman ja lähiympäristön kehittäminen matkailijälähtöisesti Labbyn kartanossa

Vuosi 2010

Sivumäärä 55

Tein opinnäytetyönäni suunnitelman Labbyn kartanon maiseman ja lähiympäristön kehittämisestä matkailijälähtöisesti. Suunnitelma rajoittuu näkymiin sisääntulosta liiketoimintapihaan. Suunnitelma koostuu kirjallisen osuuden lisäksi suunnitelmakartasta, johon työkohteet on merkitty. Maiseman osalta työn on määrä lisätä yhtenäisyyden tuntua kartanon historiallisen talouskeskuksen ja ympäristön kesken. Lähiympäristössä on kiinnitetty huomiota siisteyden parantamiseen ja viihtyisyyden lisäämiseen. Lähiympäristön hoitotoimilla on vaikutusta myös maiseman avoimuuteen ja houkuttelevuuteen.

Työn tarkoitus on toimia ympäristöhoitotyön ohjeistona Labbyn kartanolle, joka edesauttaa käytännön työn jäsentämistä, organisoimista ja sitä kautta aikataulutusta. Työn teoreettinen viitekehys ja suunnittelun lähtökohta ovat tutkimustulokset ihmistä miellyttävän ympäristön piirteistä. Avain kehitysmahdollisuuksien löytämiseen on tässä työssä arviointikävely, joka mahdollisimman tarkasti ylöskirjattuna ja valokuvin selvennettyä muodostaa kehityssuunnitelman rungon.

Työn onnistumista olen arvioinut sen vaikutusten perusteella. Näyttää siltä, että arviointikävelyn perustuva suunnittelu auttaa avaamaan aistit ympäristöön uudella tavalla, vaikka kyse olisi itselle jokapäiväisestä kulkureitistä. Yksityiskohtainen havaintojen kirjaaminen osoittautui rikkomaan rutiineja sen suhteen, mihin omassa ympäristössä normaalisti kiinnitetään huomiota. Se on auttanut myös näkemään maiseman ja lähiympäristön hoitotyön myötä syntyvät toimintamahdollisuudet. Tuloksena se on asetettu Labbyssä yhdeksi tärkeimmistä tilan töistä viljelyn, karjanhoidon ja kaupankäynnin ohelle.

Opinnäytetyöprosessi on syventänyt huomattavasti tietouttani miellyttävän ympäristön osatekijöistä ja tuonut rutiinia tietynlaisen tunnelman synnyttävien yksityiskohtien nimeämiseen ja analysointiin. Koen, että työ on lisännyt ammatillista valmiuttani ympäristösuunnittelijana.

Väliotsikoita on käytetty runsaasti tiedonhaun helpottamiseksi sisällysluettelon avulla.

Avainsanat: Kulttuuriympäristö, maisemanhoito, maisemasuunnittelu, ympäristösuunnittelu

Emilia Näri

Developing landscape and surroundings from a tourist's point of view in Labby Manor

Year 2010

Pages 55

This thesis is a plan of how to develop the landscape and surroundings from a tourist's point of view, which is a medieval manor. The plan is limited to the lane from the entrance to the trading yard. The map attached supports the written plan and helps to picture the area.

The main idea in the proposed actions to develop the landscape is to improve the impression of Labby's historical economy centre as a whole and visually bind it to its surroundings. In the vicinity of the lane the plan aims to increase the enjoyableness and tidiness, which also have an impact on the openness and attractiveness of the landscape. Purpose was to make the scheme as a guideline for the environmental work in Labby by helping to organize and time the actions.

The theoretical frame of reference and the starting point of planning comprised the results of studies on the characteristics of the surroundings that gratify and please a person. The key to bring out the potential of the beauty that lies in the area is to look at the landscape in a new way. This was done by taking a slow walk in the area with a note book in one hand and a camera in other in order to evaluate the environment. The photos and detailed notes formed the plan's body and basis.

The success of the plan can be evaluated by the results. It seems that the method helps to open one's senses to the surroundings in a fresh way. As a result site and landscape management have been prioritized as one of the most vital work on the farm.

The thesis has considerably deepened my knowledge about the factors that make us feel comfortable outdoors. The planning process has given routines in defining and analyzing factors behind a certain atmosphere in a certain atmosphere. I experience that considering my becoming profession as an environment planner, due to the thesis I have gained much self-confidence and readiness to meet the challenges of working life.

Key words: cultural environment, landscape management, landscape planning, environment planning

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Siisteys luo viihtyisyyttä	7
3	Eheyttävän maiseman piirteet	9
4	Arviointikävely	11
5	Sisääntulo ja hopeapajukuja	12
5.1	Havainnot ympäristöstä	12
5.2	Sisääntulon vahvuudet	14
5.3	Sisääntulon kehittäminen	15
6	Lammasvuorelta vanhalle sillalle	18
6.1	Havainnot ympäristöstä	18
6.2	Alueen vahvuudet	19
6.3	Alueen kehittäminen	19
7	Sillalta juustokellarille	23
7.1	Havainnot ympäristöstä: Tien vasen puoli, eteläinen	23
7.2	Havainnot ympäristöstä: Tien oikea puoli, pohjoinen	24
7.3	Alueen vahvuudet	26
7.4	Alueen kehittäminen	26
7.5	Kunnostettavat rakenteet	30
7.6	Opasteet	33
8	Ensinäkymä talouskeskukseen: Lämpökeskus, meijeri ja navetta	33
8.1	Havainnot ympäristöstä	33
8.2	Alueen vahvuudet ja kehittäminen	35
8.3	Aitaaminen	36
8.4	Opasteet	37
8.5	Kasvihuoneen ympäristö	38
8.6	Valaistus	38
9	Puupihalta tilapuotiin	38
9.1	Havainnot ympäristöstä: Tien vasen puoli, läntinen	38
9.2	Havainnot ympäristöstä: Oikea puoli, itäinen	42
9.3	Alueen vahvuudet	44
9.4	Alueen kehittäminen: Materiaali- ja esinevirtojen ohjaaminen	45
9.5	Siisteyden ylläpito	46
9.6	Rajaukset erilaisten pintojen välillä	46
9.7	Rakenteiden korjaus	47
9.8	Yksityisalueen raja	47
9.9	Turvallisuus	47

9.10	Levähdyspaikat	47
9.11	Tupakointipaikka	48
9.12	Viheralueiden kehittäminen	48
9.13	Opasteet ja parkkialue	50
9.14	Valaistus	51
10	Päätelmiä	51

1 Johdanto

Labbyn kartanossa ympäristön hoidolla on pitkät perinteet. 1960-luvulle asti perinnebiotooppeja ylläpiti tilan lypsykarja. Kartanon puistoa istutuksineen hoiti tehtävään palkattu puutarhuri. Tuotantorakennukset olivat aktiivisessa käytössä ja niitä korjautettiin työmiehillä, joita Labbyssa oli runsaslukuisesti. 1950-luvulla otetut valokuvat (Leire 1950) tilan talouskeskuksesta osoittavat, että tilakeskuksen ympäristö pidettiin siistinä ja ryhdikkäänä mm. rakennusten ja istutusten ulkoasulla ja sijoittelulla, sekä niittämällä. Ennen halpoja väkilannoitteita ravinteiden kierrätys oli tehokasta: Ravinteet ohjattiin pelloille niittämällä jättömaan kasvusto karjan rehuksi, eikä ympäristö päässyt rehevöitymään. Suuri vaikutus Labbyn talouskeskuksen ilmeeseen on ollut varakkaalla varatuomarilla ja taiteen ystävällä William Thuringilla, joka isännöi kartanoa 1900-luvun alkupuolelta aina 1960-luvun taitteeseen asti.

Maatalouden koneellistuttua Labbyssa ja elintason noustua 1960-70-luvulla kartanon työväki muutti pääasiassa kaupunkiin ja vuonna 1960-luvulla vaihtunut isäntäväki, kaksi viljelijää perheineen, alkoi hoitaa suurta Labby-Rönnäsin tilaa lähes omin voimin. Vähitellen tuotantosuunta vaihtui maidon tuotannosta sikatalouteen ja pian Labby -Rönnäs jaettiin kahdeksi maatilaksi. Labbyhyn jääneen perheen poika on Juha Näri, on tilan nykyinen isäntä. Sukupolven vaihdoksen jälkeen 1990-luvulle tultaessa Labbyn kartano jaettiin vielä kahdeksi tilaksi viljelyä jatkaville perheen lapsille. Juha Näri palautti tilalleen karjanhoidon. Hän siirsi tilan vaiheittain luonnonmukaiseen, biodynaamiseen tuotantoon ja aitasi ensimmäisen palan kolmen vuosikymmenen aikana rehevöityneistä niityistä ensimmäisille hereford-hiehoilleen. Tänäpäin Labbyn kartanolla on 42 hehtaaria perinnebiotooppituen piirissä olevia laitumia, joita hoitaa tilan emolehmäkarja vasikoineen. Tilalla järjestetään opastettuja tilakierroksia ja leirikouluohjelmaa. Oma tuotanto myydään mm. jatkojalostettuina vilja- ja yrteituotteina suoraan asiakkaille tai vähittäismyyntiin. Labbyssa on tilapuoti, mutta tuotteita toimitetaan myös verkkokaupan kautta suoraan asiakkaille.

Elintarvikkeiden lisäksi Labbyn merkittävä resurssi on vanhan talouskeskuksen ja laidunalueiden muodostama kulttuuriympäristö. Resurssin nykyistä laajamittaisempi käyttöönotto edellyttää hoitotoimia niin luonnon- kuin rakennetussakin ympäristössä. Muutos avasi uusia matkailuun, koulutukseen ja suoramyntiin liittyviä mahdollisuuksia.

Tämän ympäristöhoitosuunnitelman tavoitteena on toteutuessaan lisätä viihtyisyyttä ja kehittää maisemaa Labbyn talouskeskuksen ja luonnonniittyjen muodostamassa, kulttuurisesti

arvokkaassa kokonaisuudessa. Suunnitelma on rajattu tilapuodin asiakkaiden käytössä olevalle reitille. Jätehuoltoa ja työkulttuuria käsitellään sikäli, kun ne vaikuttavat ympäristön siisteyteen ja selkeyteen.

Suunnittelun lähtökohtana on visuaalisen ympäristön mahdollisimman neutraali havainnointikävely, jonka tarkoituksena on kiinnittää huomio tuttuun ympäristöön uudella tavalla, "ulkopuolisen silmin". Kirjattuja havaintoja tuetaan valokuvin. Havainto-osuuden jälkeen kootaan alueen vahvuudet antamaan suuntaa hoitotoimenpiteille ja muutoksille. Ympäristön parannustarpeet esitetään teemoittain. Suunnitelmassa esitetyt kehittämistoimet tukeutuvat tietoon elvyttävän ja viihtyisän ympäristön piirteistä, alan ammattilaisten haastatteluihin, sekä suunnittelijan näkemyksiin.

Havainnekartta ja valokuvat tukevat suunnitelman kirjallista osuutta. Kartan tarkoitus on selkiyttää mielikuvaa alueesta kokonaisuutena ja osoittaa joitakin korjausehdotuksia kartassa selitetyin symbolein. Kirjallisessa osuudessa olevien valokuvien kuvauspaikka on osoitettu kuvan numerolla ja kuvaussuunta nuolella. Lukuun ottamatta G. Leiren vuonna 1950 ottamaa valokuvaa, ovat kaikki valokuvat tekijän ottamia.

Työn tarkoituksena on luoda menetelmä mahdollisimman kokonaisvaltaiselle kulttuuriympäristön kehittämistyölle, jolla voidaan vaikuttaa myönteisesti alueen houkuttelevuuteen.

2 Siisteys luo viihtyisyyttä

Siisteyden ja selkeyden myönteinen vaikutus tilan viihtyvyyteen ja tunnelmaan on kiistatonta. Siisteys liitetään yleensä juuri ihmisen vaikutuspiirissä oleviin ympäristöihin, joskin siitä voi olla hyvin monenlaisia käsityksiä. Labbyn kartanon ja luonnonhoitotilan ympäristösuunnitelmassa siisteydellä tarkoitetaan näkymien selkeyttä niin, että niiden katsoja voi nauttia historiallisesti arvokkaasta, säilyttävästi hoidetusta kulttuuriympäristöstä ja pihapiirin lähimaisemasta ilman silmiinpistäviä epäkohtia, kuten ylimääräisiä, tilaan kuulumattomia esineitä tai rikkinäisyyttä ympäristön rakenteissa. Siisteys viestittää välittämistä, huolenpitoa ja ympäristön tai tilan arvostamista. Silti epäsiisteys tai sekaisuus ja keskeneräisyys ei aina kerro välinpitämättömyydestä.

Siisteyden ylläpito maatilalla vaatii runsaasti resursseja: omaa- sekä yhteisön ponnistusta yhteisen päämäärän eteen. Erityisen haastavaa on siisteyden ylläpito kiireen keskellä. Hyvä

johtaminen helpottaa järjestyksen säilyttämistä. Selkeät säännöt ovat hyvä johtamisen väline. Kokemukseni mukaan yhteisten, kaikkien tiedossa ja luettavissa olevien sääntöjen myötä voi syntyä toimintakulttuuri, joka vakiinnuttuaan voi ylläpitää siisteyttä jopa lähes itsestään. Tärkeä siisteyden ylläpitoon motivoiva tekijä on myös tieto siitä, että siisteys on hyvin tärkeää vierailijalle, joka on Labbyn kartanossa usein myös mahdollinen asiakas.

Maaseutukohteissa kävijälle ympäröivä luonto on merkittävämpää kuin maaseutuun liittyvä kulttuuri. Matkailukohteessa siisteys on vierailijalle jopa tärkeämpää kuin luonnon tarjoamat ulkoilu- ja virkistysmahdollisuudet. Teoksensa *Matkailu, ympäristö, luonto* toisessa osassa Jorma Hemmi esittelee tutkimuksen, jonka mukaan vaihteleva metsänäkymä vanhoine, massiivisine puineen ja luonnonvaraisine alueineen on maaseutumatkailijalle tärkein ominaisuus kohteessa. (Hemmi 2005, 208-210 ref. Tyrväinen, Silvennoinen, Nousiainen, Tahvanainen 2001.) Tutkimukseen vastanneiden luonnehdinta luonnonalueiden tärkeistä piirteistä on osaltaan lähellä sitä tavoitetta, joka perinnebiotooppien hoidolla voidaan saavuttaa: perinteisten, monimuotoisten ympäristöjen ja mm. vanhan puuston säilyttäminen. Toisessa tutkimuksessa ”Maatilalomakohteen ominaisuuksien merkitys” siisteyden jälkeen tärkeimmiksi asioiksi lomakohteessa oli mainittu virkistysmahdollisuudet luonnossa ja hyvä ruoka, sekä muita maaseudun hoidettua, perinteistä kulttuuriympäristöä luonnehtivia piirteitä (Hemmi 2005, 208-210 ref. Tyrväinen, Silvennoinen, Nousiainen, Tahvanainen 2001). Siisteys ja sen ylläpidon suunnittelu on siis ensimmäinen tehtävä maatilaympäristön viihtyisyyden ja houkuttelevuuden kehittämisessä.

Jätteen synnyn ehkäisy eli maatalaan kohdistuvan materiaalivirran hillitseminen helpottaa siisteyden ylläpitoa. Selkeä ja siisti jätehuoltopiste edistää tarpeettoman romun poistumista tilalta, sekä sitä kautta turvallisuutta: on tärkeää, etteivät esimerkiksi lapset pääse käsiksi ongelmajätteisiin. Labbyn kartanossa pahvi ja kartonki sekä paperi käsitellään ja poltetaan lämpökeskuksessa. Lasi ja pienmetalli toimitetaan yleisiin kierrätyspisteisiin Loviisan alueella. Ongelmajätteille on varattu oma, lukitseminen tila.

Ongelmajätteille, kuten jäteöljylle, painekyllästetylle puulle ja loisteputkilampuille tulisi olla merkitty, kaikkien tiedossa oleva, mieluusti lukollinen keräyspiste tilalla. Itä-Uudenmaan jätehuolto noutaa ongelmajätteet ja pienet jäteöljyerät ns. Otto-keräyksillä, joiden aikataulut löytyvät Itä-Uudenmaan jätehuollon verkkosivuilta (Itä-Uudenmaan jätehuolto Oy 2010).

Jos lasi- tai metallijätettä syntyy suuria määriä kerralla, voidaan ne varastoida väliaikaisesti sateelta ja katseilta suojassa. Siisteyden ja järjestyksen ylläpitämiseksi olisi tärkeää, että

jätteet toimitettaisiin eteenpäin mahdollisimman pian, jotta ns. romukasoja ei kertyisi.

Hyvä tapa tiedottaa uusista ympäristönhoito- ja jätehuoltokäytännöistä on järjestää koulutus samaan aikaan kaikille tilalla toimiville henkilöille ja olla itse esimerkkinä muille.

Lajittelupisteet tulee merkitä selkeästi ja lajittelukäytännöstä voi myös tehdä tiedotteen jaettavaksi jokaiselle toimijalle. Tämä täydentää hyvin seinälle kiinnitettäviä toimintaohjeita.

Siisteyden ylläpidon ja lajittelun kehittämiseksi voidaan järjestää säännöllisin välein kokous, jossa käsitellään saavutukset ja kehitettävät osa-alueet. Näin tavoitteet pysyvät paremmin mielessä ja sitä kautta myös käytännön toiminnassa. Vastaavasti Itä-Uudenmaan jätehuollosta voi tilata ilmaista jätehuoltokoulutusta yrityksiin

3 Eheyttävän maiseman piirteet

Maisemaa koskevassa ympäristösuunnittelussa on hyvä ottaa huomioon muutamia tekijöitä, jotka tutkitusti vaikuttavat ihmisen kokemukseen ympäristöstä. Viherympäristöliiton julkaisussa Puisto, puutarha ja hyvinvointi (Rappe, Linden, Koivunen 2003) käsitellään näkemyksiä ympäristön eheyttävyyden piirteistä. Elvyttävän ympäristön on tutkittu olevan mahdollisimman luonnollinen rakennettuun ympäristöön suhteutettuna. Julkaisun mukaan rakennettu ympäristö koetaan usein kielteisenä, kun taas kasvit lisäävät viihtyvyyttä kaikkialla maailmassa. Kasvillisuus ja suojaisat puut tuovat turvaa, jonka arvioidaan juontavan ihmisen alkukehitysvaiheen selviytymisen edellytyksistä: savannilla kasvava puu kertoi paikan sopivan asumiseen. Miellyttäväksi koettu ympäristö ei myöskään ole liian avara tai läpitukenmaton, sillä molempiin liittyy eksymisen vaara ja liiallinen arvaamattomuuden tunne: täysin aukealla paikalla ei ole paikkaa, johon suojautua - läpitukenmaton taas on arvaamaton, vaikeasti hahmotettavissa ja vaikeakulkuinen.

Puisto, puutarha ja hyvinvointi (Rappe ym. 2003) esittelee myös kolmen tutkijan näkemykset miellyttäväksi koetun maiseman piirteistä. Heistä Roger Ulrichin mukaan kuusi päätekijää vaikuttavat maiseman ymmärrettävyyteen ja sitä kautta viihtyisyyteen (30,31):

- "Kiinnekohdat, joihin katse etsiytyy ja joista maiseman visuaalinen arviointi voi alkaa (focality)."
- "Miellyttävyyteen vaikuttaa maiseman rakenne: rakenneosien määrä ja se, kuinka ne ovat keskenään järjestäytyneet (complexity)."

- "Maiseman avoimuus (depth) määrittää sen, kuinka helposti ympäristö on nähtävissä."
- "Maanpinnan rakenne (ground texture) kertoo liikkumisen helppoudesta."
- "Rajoittuneet näkymät (deflected vista) lisäävät maiseman kiinnostavuutta luvaten tietoa, joka ei ole heti saatavilla."
- "Maiseman miellyttävyyteen vaikuttaa se, kuinka turvalliseksi se koetaan (appraised threat)."

Rachel ja Stephen Kaplanin teorian mukaan neljä piirrettä määrittelevät elvyttävän ympäristön. Sen tulee

- tarjota vaihtelua normaaliin arkielämään (being away) " konkreettisesti tai mielen tasolla."
- lumota ja herättää kiinnostusta (fascination), kuten auringonlasku tai virtaava vesi.
- Olla riittävän " laaja ja yhtenäinen (extent), jotta se muodostaa ymmärrettävän kokonaisuuden." Laajuus ei välttämättä ole sidottu fyysiseen kokoon, vaan " laajuus voi olla myös ajallista yhteyttä, viittauksia historiaan tai tunne osan kuulumisesta laajempaan kokonaisuuteen."
- olla yhteensopiva (compatibility) käyttäjänsä kykyjen ja tavoitteiden kanssa. Luonnossa ihminen tietää helposti, kuinka tulee toimia . (Rappe,Linden, Koivunen 2003, 31 ref. Kaplan & Kaplan 1989)

Ihmisen toiminnan jäljet voivat todella olla ristiriidassa luonnollisen ympäristön kanssa, mutta parhaimmillaan rakennettu ympäristö onnistuu korostamaan ja mukaillemaan luonnollista ympäristöä. Tämän vuoksi siis käsityönä rakennetut, perinteiset piharakennukset ja vanhat sillat miellyttävät monien silmää? Mittasuhteiltaan luontoon nähden ne jättävät yleensä suuret puut ja rehevän ympäristön päärooliin. Perinnerakentamisessa maata ei myöskään kaiveta suuressa määrin kivijalan tieltä, vaan rakennus myötäilee maaston muotoja. Näin ollen ympäristöön nähden sopusuhtainen rakennus sulautuu maisemaan myös kaukaa katsottuna. Ei siis ihme, että maisemanhoitoon ja -suunnitteluun on alettu kiinnittää huomiota - Monet uudet rakennukset kohottautuvat korkeuksiin paljon puiden yläpuolelle ja vanhat, korkeat puut ovat monissa moderneissa ympäristöissä harvinaisia. Ulrichin ja Kaplanien teoriat puolustavat perinnemaiseman vaalimista kokonaisuutena aina pihapiiristä perinnebiotooppeihin ja mutkitteleviin kylän raitteihin.

Kuva 1: Suuret puut luovat tunnelmaa ja turvallisuuden tunnetta.

4 Arviointikävely

Usein saatamme kokea tietyn tilan viihtyisäksi tai kotoisaksi ilman, että osaamme nimetä montaakaan siihen vaikuttavista yksityiskohdista. Halutessamme vaikuttaa tilan tunnelmaan, on siis avattava kaikki aistit ja selvitettävä, mitkä ominaisuudet tilassa nostavat myönteisiä tunteita, mitkä puolestaan kielteisiä.

Arvioivalle kävelyllä tulee varata runsaasti aikaa, sillä kiireen tunne häiritsee keskittymistä. Kävelyllä tehtävät havainnot tallennetaan valokuvaamalla ja kirjoittamalla tai piirtämällä. Saavuttaessa arviotavaan kohteeseen on tärkeää pysähtyä ja havainnoida yleisvaikutelman lisäksi itseä miellyttävät ja häiritsevät piirteet, joihin valokuvat voi kohdentaa. Tällöin valokuvat auttavat muistamaan paikan tunnelman, eikä kaikkia ajatuksia näin ollen tarvitse kirjoittaa ylös, vaan pääpiirteiden kirjaaminen riittää. Valokuva on selkokielinen ja kaunistelematon tapa havainnollistaa kehittämistarpeita ja vahvuuksia myös suunnitelman tilaajalle tai ulkopuoliselle. Kyseisen arviointikävelyn tyyppinen korjaustarpeen kartoitus on käytössä esimerkiksi entisöintikohteissa (Hornamo 2010).

Esimerkki tunnelman havainnoinnista, ympäristön arvioinnista ja havaintojen muistiinpanosta:

- Kävele tilaan ja pysähdy. Sulje silmäsi ja kuuntele ympäristön ääniä havainnoidaksesi

äänimaisemaa.

- Avaa silmäsi ja pyri arvioimaan tilaa ulkopuolisen silmin: mikä miellyttää, mikä on kaunista? Pienikin mielestäsi kaunis yksityiskohta on tärkeä. Valokuvaa tilan vahvuudet ja tee tarvittavat muistiinpanot vihkoon jos tarpeen.
- Tee samanlainen arviointi tilassa mahdollisesti olevista muutostarpeista. Onko tilassa sinua häiritseviä piirteitä, kuten epäsiisteyttä tai vaikeakulkuisuutta? Onko jotain, joka peittää tilan miellyttäviä piirteitä? Valokuvaa ja tee muistiinpanot.
- Muista tarkastella ja kuvata kohdetta myös kauempaa. Tämä auttaa muistamaan yksityiskohtia jälkeensä.

Labbyn kartanon maiseman ja lähiympäristön kehittämiseksi suoritettu arviointikävely tehtiin keväällä ennen lehtien puhkeamista, 11.4.2010. Tällöin puiden rungot ja oksisto ovat kokonaisuudessaan vielä nähtävissä, jolloin on mielestäni helpompaa yksilöidä harvennettavat puut. Myös rakennukset ja rakenteet ovat tuolloin vielä täysin nähtävillä, kesän tullen osa niistä jää kasvillisuuden peittoon.

5 Sisäntulo ja hopeapajukuja

5.1 Havainnot ympäristöstä

Labbyhyn johtaa Labbyn kartano-niminen hiekkatie (kuva 2), jolle käännytään asfalttiselta Kabbörentieltä. Tienviittoa on risteyksessä kaksi: uudessa, virallisessa tienviitassa lukee "Labbyn kartano - Labby gård" . Toinen viitta on tien edellinen virallinen viitta, jossa teksti "Labby" . Hiekkatie jatkuu Edöntienä Kabbörentien toisella puolella. Risteysalueen ympäristö on entistä merenlahden rantaa, keskiaikaisen Edesbyn kylän aluetta (ks. liite: havainnekartta). Maan noustessa vesijättömaata on laidunnettu. Nyt merenlahdesta on jäljellä perinnebiotooppeina hoidettujen luonnonniittyjen halki virtaava joki, joka tulvii niitylle keväisin ja syksyisin. Museovirasto on inventoinut Edesbyn kylän muinaisjäännökset ja kesällä 2008 aluetta avattiin sen toimesta puustoa ja risukkoa harventamalla. Edöntien ali siltarummun läpi ja keskiaikaisen Edesbyn editse virtaa luonnonpuro, joka alitettuaan Kabbörentien kaartaa seuraamaan Labbyhyn vievän hiekkatien reunaa, menosuunnassa sen vasemmalla puolella. Vasemmalla puolella avautuu näkymä yhtenäiselle, em. neljäkymmenen hehtaarin laajuiselle niitylle. Laidun on aidattu ryhdikkäällä, melko aineettoman oloisella high tensile-tekniikalla, jossa tolppia tarvitaan vain kulmissa - niiden väliin on pingotettu kaksi kolmen millimetrin paksuista, rautaista aitalankaa. Puron molemmin puolin kasvaa harvakseen pajukkoa ja puron muuttuessa tienvarren ojaksi sen molemmin

puolin kasvaa kesäisin runsaasti muun muassa järvikaislaa, jonka ylivuotiset varret ovat lakoontuneet maahan.

Labbyn hopeapajukuja on yli kuusikymmentävuotias.

Kuva 2: Labbyn kartanoon johtaa hiekkatie

Kuva 3: Hopeapajukujanne kartanolta sisääntuloristeykseen päin kuvattuna

Tien varret niitetään siisteiksi kesäisin noin 70 cm leveydeltä, jonka huomaa vielä keväälläkin. Noin 50 metriä sisääntulon jälkeen kasvaa tien vasemmalla puolella, ojan ja laitumen välissä, korkea kuusiaita, joka on nähtävästi kärsinyt liiasta kosteudesta ja ahtaudesta: kuuset on istutettu noin metrin etäisyydelle toisistaan ja niiden oksisto on harvaa. Kuusien takana kasvaa tervalepikköä muutaman metrin vyöhykkeenä. Noin viidentoista metrin päästä kuuset vaihtuvat pelkkiin tervaleppiin. Kuusiaita on ilmeisesti ollut tarkoitus pitää matalana ja tuuheana. Se on saatettu istuttaa lumiaidaksi, estämään lumen kertymistä tielle (Näri 2010). Hopeapajukujanteen ensimmäiset pajupuut ovat hyvässä

kunnossa, mutta mitä lähemmäs merenpinnan korkeutta tie laskee, sitä pienempiä hopeapajut ovat. Suurimmassa osassa pajuista on myös halkeilleita oksia.

Tien oikealla puolella on viljelyssä olevan pellon kulma (kuva 4), jonka jälkeen alkaa laidunnuksessa oleva perinnebiotooppi. Perinnebiotoopilla kasvaa pajukkoa ja sitä ympäröivä sähkölanka-aita on hyvässä kunnossa. Aluskasvillisuuden valtalajina vesijättömaalla on nurmilauha.

Kuva 4: Sisääntulon oikealla, läntisellä puolella on peltomaisema. Ilman pajukkoa näkymä olisi selkeämpi.

Sisääntulon ympäristöä on hoidettu niittämällä tienpientareet ja laiduntamalla. Myös viljelyssä oleva pelto tuo näkymään hoidetun tuntua ja avoimuutta. Laitumien aitojen huollon yhteydessä kasvillisuutta niitetään aitojen alta. Puukujanteen puita on hoidettu muutaman vuoden välein ja kuusiaidan ympäristö on saanut kasvaa melko vapaasti.

5.2 Sisääntulon vahvuudet

Sisääntulon vahvuutena on voimakas perinnemaiseman läsnäolo: laitumia ja siististi hoidettua peltoa, vanhoja, korkeita puita, sekä suoran jälkeen piiloon kaartuva, hyväkuntoinen hiekkatie. Myös monenlaiset linnut kuuluvat viihtyvän ympäristössä. Tulija sukeltaa keskelle perinnemaisemaa heti kääntyessään Labbyhyn. Sisääntuloristeyksestä näkee kauas molempiin suuntiin, mutta suuret puut ja kasvillisuus tuovat suojaisen vaikutelman. Risteyksestä katsoen hopeapajukujanne rytmittää mukavasti tien suoraa ja kesällä pajujen ollessa lehdessä vanha pajukujanne on omaleimainen pajujen erikoisen muodon vuoksi. Laitumen aita vasemmalla on lähes huomaamaton ja aidan jyrkät kulmatolppa on ryhdikäs ja siisti. Myös sähkölanka-aita

oikealla olevan laitumen rajalla on hyvässä kunnossa. Keväällä puro solisee risteyksessä, kesällä se tosin kuivuu ja jää suurelta osin kasvillisuuden peittoon.

Aluetta tarkkaillessa huomaa, että kartanolle johtavan tien viereinen kuusiaita alkaa jo Edöntien puolelta. Raivaustyöt toisivat esiin hyvin säilyneen, massiivisen kuusirivistön.

5.3 Sisääntulon kehittäminen

Ympäristökävelyn aikana kartanon tilapuotiin ohjaava kyltti puuttuu, sillä se on korjattavana ja maalattavana. Kyltti ohjaa tulijan etsimäänsä paikkaan ja toivottaa tervetulleeksi (Lahdenvesi-Korhonen 2007, 30,31). Kevään 2010 aikana vanha Labbyn tilapuotiin johtava, huonokuntoinen kyltti poistettiin korjausta varten. Kyltti on maalattavana ja kunnostettavana, paikalleen se saadaan kesän 2010 aikana. Maalattava teksti kertoo Labbyn tilapuodista, lisäksi kausittain vaihdettavin irtokyltein voidaan tiedottaa esim. tuoreesta leivästä, luomutaimista ja varhaisperunasta. Uusi ja vanha tiekyltti ovat risteyksessä rinta rinnan. Talven lumiaurauksen jäljiltä kyltit kannattaa suoristaa: kahden kyltin kallistuneisuuden hieman eri suuntiin huomaa helposti.

Opasteet keskiaikaisen Edesbyn kohdalla avaisivat kävijälle uusia ulottuvuuksia ympäristössä. Toisaalta paikalle voitaisiin ohjata myös tilapuodista ostettavan kartan avulla. Joitakin aamiaismajoitus Kaarnarannan asiakkaita eksyy joka kesä Labbyhyn Kaarnarantaa etsiessään. Viitta majoituksesta voisi sijaita Edöntien ja Kabböntien risteyksessä.

Kuva 5: Opasteet eivät aina ole kylttejä. Eräänlaisena vetonaulana kauniin luonnonpuron äärelle Edöntien puolella toimisivat perinteiset, esimerkiksi valkoiset, puiset sillan kaiteet.

Käveltäessä Labbyn kartano-tietä tilakeskusta kohti, jää vasemmalla oleva avara maisema

kuusiaidan alkaessa lähes täysin kuusien peittoon. Kesällä kun niiden seuraksi kasvanut vesakko on lehdessä, peittyy maisemanäkymä lähes kokonaan. Huonokuntoiset kuuset tulisikin poistaa (Ingervo 2010). Huonokuntoisen kuusiaidan, sen takana olevien tervaleppien harventaminen ja vesakon poistaminen avaisi näkymän Sundet- ja Maren-luonnonniityille, joka muuttuu vuodenaikojen mukaan tulva-aikojen merenlahdesta kesällä lehmien laidunnuksessa olevaan, nurmilauhamättäistä kumpuilevaan viheriöön. Näin ollen maisemaa ehtisi ihailia myös autoilija. Vesakon ja nuorien puiden raivaus olisi hyvä tehdä myös puron kaarteiden molemmin puolin. Tervaleppiä voisi harventaa niin, että niiden lomasta avautuisi ikkunoita maisemaan. Harvennus tai harvennettävien puiden merkitseminen kannattaa tehdä kesällä, jolloin huonokuntoiset puut erottuvat muista lehtien kunnan tai lehdettömyyden perusteella. Harvennusta ei tule tehdä suin päin. Harvennettavat, huonokuntoiset puut ja vesakot voi merkitä kesällä, jonka jälkeen harvennussuunnitelmista on mahdollista vaihtaa mielipiteitä puiden asiantuntijan kanssa. Jos tervalepikkö halutaan pitää säännöllisenä, tulee aukkoihin jättää valikoidusti vesoja kasvamaan.

Oikealla puolella laitumen korkeiden pajukkojen raivaus tulisi saattaa loppuun, sillä lehtien puhjettua ne haittaavat näkyvyyttä ja varjostavat laidunkasveja.

Sisääntulossa ojaan yhtyvä puro (kuva6) jää melko huomaamattomaksi laidunnäkymien rinnalla etenkin, kun kasvillisuus rehevöityy kesällä. Vesielementti voisi hieman korostettuna toimia kiinnekohtana ja katseen vangitsijana lähimaisemassa ainakin kevätaikaan (Rappe ym. 2003, 30-31 ref. Ulrich 1984).

Kuva 6: Pajukon raivaus toisi keväisin solisevan puron esille

Puron virtaama vaihtelee vuodenajan mukaan. Kesäisin puro normaalisti kuivuu. Veden korostamiseksi virtausaikoina voitaisiin kokeilla puron kevyttä patoamista kaarteiden jälkeen, jolloin puron kaarteiden leveään kohtaan muodostuisi pieni lampi. Patoon voisi tarvittaessa myös purkaa, jolloin veden pinta palautuisi ennalleen. Vesakonraivauksen lisäksi puron vartta voidaan niittää kesällä, jolloin se varteen ei jää "talven töröttäjiä" estämään näkymää keväällä.

Sisääntulo antaa tulijalle ensivaikutelman tilasta. Olisikin tärkeää, että sisääntulon rakenteet olisivat hoidetun näköiset. Opasteiden lisäksi rakenteeksi luetaan myös puukujanne. (Lahdenvesi-Korhonen 2007, 30). Hyvä ensitoimi kujanteen siistimiseksi on kuolleiden oksien poisto (kuva 7).

Kuva 7: Kuolleiden oksien poisto tekisi ihmeitä.

Hopeapajukujanne tulisi uudistaa ja tilalle istutettavan puun tulisi kestää runsasta kosteutta, sillä joki tulvii syksyisin usein tielle saakka. Puutarhuri Jussi Ingervo on hoitanut puita Labbyssä lähes 20 vuotta. Hän esitti puuvalinnaksi esimerkiksi tervaleppää tai pylvästervaleppää, jos kujannevaikutelmasta halutaan pylväsrivistön omainen. Tervaleppä menestyy Labbyssä luonnonvaraisena myös tulvivilla paikoilla, joten se voisi olla hyvä ja kestävä valinta tarkoitukseen. Uuden kujanteen taimet voi Ingervon (2010) mukaan istuttaa hopeapajujen väleihin, jos niistä hyväkuntoisimmat halutaan säästää, kunnes tervaleppä taimet ovat hieman kasvaneet. Kujannepuut voi istuttaa myös hopeapajujen paikoille kantojen poistamisen jälkeen. (Ingervo 2010.) Hopeapajujen väleihin istuttaminen jättäisi kuitenkin mahdollisuuden säästää joitakin pajuista - veistoksellisesti kaartuvina ne luovat etenkin kesäaikana sisääntuloon omalla tavallaan viehättävää, tarunomaista tuntua. Sopivalle kujannepuun valinnalle kannattaa varata aikaa ja keskustelua.

6 Lammasvuorelta vanhalle sillalle

6.1 Havainnot ympäristöstä

Labbyhyn vievän hiekkatien kaartuessa peittyä vasemmalla oleva maisema aiempaa kuusiaindanpätkeä huomattavasti tuuheimman kuusiaindan taakse. Suuret kuuset tuovat mieleen peikkometsän, jossa pikkuväki majailee kuusten juurella. Yhden kuusen kyljessä on käytössä oleva muurahaispesä. Oikealla puolella olevan laitumen maasto muuttuu kumpuilevaksi ja vaihtelevaksi: tulvivan, tervaleppiä kasvavan joenrantaniityn jälkeen kohoavalla kukkulalla on puustoa: kolopuita, keloja, kuusia, sekä lehtipuita. Laitumella on runsaasti irtolohkareita, jotka lämmitessään luovat paikalle oman mikroilmaston ja elinedellytykset monille hyönteis- ja kasvilajeille. Laidunta hoitavat lampaat, joka näkyy hyvin lyhyeksi syödyssä aluskasvustossa. Ensimmäisen, metsäisen kukkulan jälkeen avautuvassa, kahden kukkulan väliin jäävässä notkelmassa on pieni lampi - painanne, jossa yleensä on vettä vain hyvin kuivia kesiä lukuun ottamatta. Notkelmassa on kyljellään myös pari suurta lahoppua. Lammasvuorta, joka on laidunlohkon virallinen nimi, reunustaa verkkoaita, jonka tukikepeistä muutamat ovat kallellaan.

Kuva 8: Lammasvuorella vihertää.

Tien noustessa loivaan ylämäkeen muuttuu ympäristö hyvin puuvaltaiseksi: Kuusia on molemmin puolin tietä, sillä Lammasvuoren toisella kukkulalla puusto on melko tiheää ja kuusia on runsaasti. Tien vasemmalla puolella kuusiainda kuitenkin väistyy seuraamaan tietä kukkulan alapuolella. Laitumen aita seuraa kuusiaindan toista puolta. Näin vasemmalle puolelle tietä jää lehtipuuvaltainen, varjoinen metsävyöhyke, jossa massiiviset puut

kurottautuvat korkealle ja osittain tien ylle, muodostaen ikään kuin portin kaaren. Aluskasvillisuus on kesäisinkin matalaa ja hillittyä mm. varjoisuuden takia ja keväällä maan peittää edellissyksyinen lehtimatto. Alueella on myös nuoria lehtipuita ja suuri, elinvoimainen Makedonian mänty. Katse kiinnittyy myös epämiellyttävään yksityiskohtaan: Männyn vieressä on vanha, metallinen ja ruostunut siltarumpu. Mäen päältä näkyy vanha silta, joka ylittää laidunalueen halkaiseman joen. Silta on ollut rikki syksystä 2009 alkaen ja entisöinnin ajan sen päällä on teräsramppi. Sillan kohdalla joen uoma levenee ja vesi on voimakkaasti läsnä maisemassa. Sillan molemmin puolin kasvaa vesakkoa, joka estää hahmottamasta maisemakokonaisuuden. Ennen siltaa olevalta mäeltä maisemaa katsellessa tekisi mieli nähdä joen toisella puolella oleva, avoin laidun paremmin. Sillan oikealla puolella molemmin puolin laidunnetut joenrantaniityt ja leveä joki on miellyttävä näkymä. Keväisin sillan ympäristössä lintujen laulu on hyvin voimakasta ja auringon nousun ja laskun aikaan tunnelma on erityislaatuinen.

6.2 Alueen vahvuudet

Tien kaarteesta sillalle johtavan alueen vahvuudet ovat maiseman vaihtelevuus ja suuret puut. Vesielementti pienessä lammessa, tulva-aikaan vasemmalla joenrantaniityllä, sekä sillalta katsottuna tuntuu rauhoittavalta. Lammasvuoren luonto rinteiden irtolohkareineen luo ajattoman tunnelman. Alueella rauhassa kävellessä voi irrottaa ajatukset arkisista asioista, sillä se täyttää monet edellä mainitut eheyttävän ympäristön tunnusmerkit (Rappe ym. 2003, 30,31 ref. Ulrich 1984, Kaplan & Kaplan 1989): Katseen kiinnekohtia (Ulrich 1984) ovat esimerkiksi vesi ja Lammasvuoren notkelma, sekä laidunnäkymä sillalta ja satunnaisesti kuusien lomasta. Lisäksi äänimaisemaan kuuluvat enimmäkseen lintujen laulu ja laidunkaudella lehmien ammunta. Kasvillisuus pehmentää ajoneuvojen ääniä, jotka saattavat kantautua tieltä ja kartanon talouskeskuksesta. "Lumoutumista" tosin saattavat häiritä tiellä ajavat autot.

6.3 Alueen kehittäminen

Kuten sisääntulovaiheessa, myös tien kaarteesta sillalle asti laidunmaisemaa vasemmalla peittää tiheä kuusikasvusto. Kuusia tulisikin poistaa tasaisesti niin, että niistä elinvoimaisimmat jäisivät suojaamaan aukealta puhaltavalta tuulelta ja lumelta. Kuusien lomaan tulisi jäädä nykyistä enemmän ja suurempia "ikkunoita" (kuva 9) maisemaan, joka tekisi alueella liikkumisesta antoisampaa. Harvennettavien kuusien valinnassa tulee käyttää arboristin, puiden asiantuntijan, ammattitaitoa. Hän voi auttaa valitsemaan poistettavat puut. Myös muuta, liian lähellä kuusia kasvavaa puukasvustoa tulisi harventaa, jolloin huomio

voi kiinnittyä komeisiin kuusiin ja esimerkiksi muurahaispesään (kuva 10).

Kuva 9: Ikkuna niittymaisemaan kutsuu kurkistamaan lähempää.

Kuva 10: Muurahaispesä kuusen suojassa.

Selkeyttämällä ympäristöä nostetaan sen vahvuudet esiin. Mäen päällä metsikön harvennus olisi paikallaan molemmilla puolilla tietä. Lammasvuorella puustoa tulee harventaa perinnebiotoopin hoitosuunnitelman mukaan poistamalla puustoa nuoremmasta päästä, jotta vanhoille puille jää riittävästi elintilaa. Tien vasemmalla puolella olevaa avaraa lehtipuumetsikköä voitaisiin selkeyttää ja korostaa harventamalla puita nuoremmasta päästä - monien puiden latvat kasvavat limittäin haitaten toistensa kasvua. Harvennettavien puiden valinta voidaan tehdä arboristin johdolla samalla kertaa kun valitaan poistettavat kuuset. Suuren makedonianmännyn ympäriltä tulee poistaa vesakko, joka haittaa sen tilan sekä valon saantia ja kasvua. Ruosteinen siltarumpu ja muut maastossa mahdollisesti olevat ylimääräiset esineet tulee toimittaa jäteasemalle lajiteltaviksi. Lammasvuoren laidunaidan joidenkin

aitatolppien huonohko kunto kiinnittää huomion, joten tolpat tulee siltä osin uusia. Näin aita saadaan ryhdikkääksi.

Sillan ympäristössä vesakkoa ja nuoria puita tulisi harventaa niin, että maisemaan avautuu selkeä, laajempi näkymä. Harvennustarvetta voidaan kartoittaa asettumalla esimerkiksi sillalle ja kääntymällä rauhallisesti ympäri näkymää katsellen. Havainnoinnin aikana voi huomata tarpeen nähdä maisemaa enemmän. Näin on myös helppo huomata kohdat, joissa näköesteenä on esimerkiksi arvotonta vesakkoa, jonka puilla ei ole kasvuedellytyksiä olinpaikassaan. Huomioitava on, että nuoria puita poistettaessa voidaan niin halutessa jättää paras yksilö tai jalopuun taimi kasvamaan, jolloin se merkitään ja otetaan mukaan hoidon piiriin. Pieniä taimia voidaan myös siirtää.

Kuva 11: Ennen siltää vasemmalla on erikoinen metsälaikku. Puistomaisuutta lisätään harventamalla. Kuusien äkkinäinen poisto voisi aiheuttaa puille valoshokin (Ingervo 2010).

Maisemaa, kuten laidunalueita ei ole pakko nähdä yhtenäisenä maisemana ilman näköesteitä, vaan katsoja muodostaa kokonais käsityksen ympäristöstään sieltä täältä avautuvien näkymien kautta (Rappe, Linden, Koivunen 2003, 30-31 ref. Ulrich 1984, Kaplan&Kaplan 1989).

Sillan ympäristö on otollinen paikka asettua ihaillemaan kulttuurimaisemaa. Myös lapset löytävät alueelta kiinnostavaa tutkittavaa: suuret kävyt ja piilopaikat kuusien alla voivat houkuttaa leikkimään. Näkymän perinnebiotoopille avaamisen jälkeen voidaan miettiä, haluttaisiinko sillan läheisyyteen asettaa levähdyspaikaksi esimerkiksi tukeva penkki, johon ohikulkija voisi istahtaa maisemasta nauttien. Mahdollinen paikka penkille olisi esimerkiksi siltää ennen vasemmalla olevassa lehtipuumetsikössä. Penkki voi olla myös lähes viitteellinen tukista tehty, tukeva ja turvalliseksi varmistettu. Penkin malli ja paikka tulee suunnitella sen käyttäjien mukaan. Levähdyspaikalla voidaan myös osoittaa hyvä kohta maiseman katseluun,

jolloin sen tulee näkyä tieltä tai siihen tulisi viitata pienellä kyltillä, mikäli paikka ei näy tielle asti. Kyltti kertoo vierailijan olevan tervetullut paikalle. Toisaalta näköalapaikoista ja levähdyspaikoista voidaan tiedottaa myös esimerkiksi ympäristöä kuvaavassa kartassa. Eräässä Isnäsin merenrantaniittykohteessa on merkitty luontopolun pysähdyspaikat valkoisilla paaluilla. Tällöin huomio kiinnittyy kyltin ulkoasun ja tekstin sijaan ympäristöön. Yksi mahdollisuus olisi kertoa levähdyspaikastakin valkoisella paalulla, jonka luota levähdyspaikka olisi mahdollista nähdä. Tällöin paalujen merkitys tulisi kertoa esimerkiksi tilaa koskevassa infotaulussa kartanolla puodin yhteydessä.

Vanhan sillan ali kulkeva joki on tärkeä maisemaelementti Labbyn ympäristössä. Vesi täydentää perinnebiotooppiympäristöä tarjoten juoma- ja peseytymispaikan villieläimille. Joki tuo niityille vyöhykkeisyyttä ja joen rantakosteikossa kukkivat kesäisin kauniisti monet kosteikkokasvit, kuten vaaleansinisenä kukkiva luhtalemmikki ja keltakukkainen kurjenmieikka. Vesakon poisto ja kasvillisuuden niitto sillan etelän puoleisilta joen penkoilta toisi joen paremmin esille jo ennen siltaa katsoen.

Kuva 12: Puiden karsiminen penkalta selkiyttäisi näkymää.

7 Sillalta juustokellarille

7.1 Havainnot ympäristöstä: Tien vasen puoli, eteläinen

Sillan jälkeen kartanon talouskeskukseen johtava tie nousee loivasti. Tien vasemmalla puolella näkyy maisemaltaan vaihteleva, Sundet-niitty, joka kattaa luonnonniittyjen kokonaispinta-alasta noin kaksikymmentä hehtaaria. Sundet on pääasiassa merenlahdesta nousutta vesijättömaata, rantaniittyä. Tien vieressä on kosteikko, jota ympäröi puustoinen laidunalue eli hakamaa. Lehmät kokoontuvat kesäisin nukkumaan tälle hakamaalle puiden suojaan, jolloin katsoja pääsee näkemään eläimet läheltä. Tien vieressä on havaittavissa puurivistö, johon on istutettu vuoroin tammea, vuoroin vaahteraa. Tammiä kasvaa tasaisin välein viisi kappaletta Tarkoitus on ollut saada tammet kasvamaan suuremmiksi ja kapeammiksi vaahteroiden avulla (Näri 2010). Tien varressa vasemmalla kasvaa myös hieman vesakkoa. Laitumen aita on siisti high tensile-malli, kuten ennen siltaakin olevalla Maren-laitumella. Laitumen puolella kasvaa runsaasti massiivisia, sekä lehti- että havupuita ja niiden lomassa nuorempaa puustoa. Puiden kokoon nähden ne näyttävät jäävän pian ahtaalle. Runsa puusto myös peittää näkymän joen varren molemmiin puolin avautuville luonnonniityille. Tielle näkyy myös vanha kartanon pumppukoppi, josta on hevosen avulla pumpattu vettä lähteestä kartanon vesisäiliöön.

Tien vasenta puolta seurattaessa mäen päältä avautuu näkymä laiduntamisen ansiosta avoimelle etelärinteelle, jossa on runsaasti pieniä siirtolohkareita. Kivien tuoma lämpö on mahdollistanut pienten kasvimaiden menestyksellisen hoidon käsityönä lohkariden välissä (Näri 2010). Mäen alla oleva haka kumpuilee sarkapeltojen jäljiltä ja haan takana etäämmällä näkyy puuston lomasta vanhan riihen pääty. Haan tien puoleisessa kulmassa on vanha kartanon viljamakasiini, jonka seinustalla kasvaa vesakkoa. Makasiini on hyvässä kunnossa ja maalissa. Viljan säilytys on siirtynyt viljasiiloihin toisaalle ja Mauri Näri, Labbyn edellinen isäntä, on koonnut makasiinirakennukseen näyttelyn Labbyssä käytetyistä, vanhoista maatalouteen ja maalaiselämään liittyvistä työkaluista ja tarvikkeista. Makasiinin jälkeen alas vasemmalle haarautuu kärrypolku, joka on osa vanhaa tietä ajalta, jolloin Labbyhyn kuljettiin Rönäsin kautta. Makasiinin, laitumen ja vanhan kärrypolun väliin jää pieni niittytilkku, joka laidunnukselta säästyttyään kukkii kesäisin kauniisti. Kärrypolun oikealle puolelle jää kolmio, jossa kasvaa kaksi tuuhea, massiivista makedonian mäntyä ja polun myötäisesti kulkee oja salaajavesien poistamiseksi.

7.2 Havainnot ympäristöstä: Tien oikea puoli, pohjoinen

Sillan jälkeen tien oikealla puolella näkyy kallioista metsälaidunta, sekä rantaniittyä. Yhdessä laitumen koivuista osittain haljennut oksa on jäänyt roikkumaan runkoon. Laitumen aita on lammasverkkoa, jonka aitatolpat näyttävät olevan vaihdon tarpeessa. Myös ihmisen, muttei eläimen kuljettavissa oleva laidunportti on nitkahtanut lintalleen. Laidunalueella on joitakin kolo- ja lahopuita. Laitumen jälkeen alkaa villinä kasvava vyöhyke kartanon puiston ja tien välissä. Kun aluetta katsoo tarkkaan, huomaa puiston orapihlaja-aidan jatkuvan lähes laitumen rajalle asti. Lisäksi alueella kasvaa mm. mäntyjä, vaahteroita, haapaa ja koivua. Tien vieressä on vanha, vanerinen hiekoituslaatikko, jonka kansi on alkanut halkeilla reunoista. Varoituskolmio kehottaa varomaan leikkiviä lapsia.

Kuva 13: Kartanon puiston alakulma on metsittynyt. Puistoa rajaa vanha, erikoinen orapihlaja.

Laitumen ja puiston väliin jäävän villin kaistaleen (kuva13) läpi ja sen jälkeen avautuu näkymä päärakennukselle, jonne kääntyy pihatie. Päärakennusta ei näe kokonaan, sillä puistossa, kuistin kohdalla kasvaa tuuhea kuusi. Jos katsoo tarkasti, voi tieltä huomata rakennuksen pohjoispäädyn olevan remontissa; ikkunanpuitteet ovat yhdessä ikkunassa maalaamatta. Pihatien molemmin puolin vanhan orapihlaja-aidan jatkeena kasvavat melko kookkaat saarnipuut, jotka korostavat käyntiä pihatielle. Puiston nurmi hoidetaan luonnonmukaisesti, joka tekee siitä erikoislaatuisen: Keskiosaa hoidetaan niittynä, jolloin nurmi leikataan kesäkuun alussa normaalin pihanurmen tapaan ja heinäkuussa siinä kasvavien luonnonkukkien siemennettyä. Puiston tien puoleinen nurmi leikataan normaaliin tapaan kasvun tahdissa, mutta sammalen annetaan olla nurmen alla. Nurmea leikatessa annetaan kukintavaiheessa olevien kukkien siementää jättämällä ne kukkiviksi saarekkeiksi leikatun

nurmen lomaan.

Pihatien risteyksen jälkeen puistoa rajaa noin kolme metriä korkea orapihlaja-aita. Mäen päällä orapihlaja loppuu ja puistonurmen ja tien väliin jää tiheä, läpipääsemättömän oloinen kirsikkametsä, jossa kasvaa myös jonkin verran kriikunaa. Se kukkii kauniisti alkukesästä, mutta satoa villiversot tuottavat vähän ja harvoin. Kirsikkametsän kohdalla tien vieressä kasvaa juhannusruus, joka reunusti kartanotietä vielä 60-luvulla.

Kirsikkametsikön jälkeen tullaan entiselle Labbyn juustokellarille, jonka edessä on harmaa hiekoituslaatikko. Juustokellarin seinään on kiinnitetty rivi harmaita, siistejä postilaatikoita. Juustokellarin päätyseinä on suuri ja alkuperäisessä asussaan: sitä ei ole maalattu. Ylhäällä olevan puolilympyrän muotoisen yläikkunan lasi puuttuu. Vuorilaudoituksen alapäät ovat kuluneet ja osa niistä on entisoity perinnerakentajakurssilaisten toimesta. Seinässä on pilareita muistuttavat, laudoituksella tehdyt kokokuviot. Rakennus on alun perin maalattu punamullalla, pilariaiheet valkoisella kalkkimaalilla. Juustokellarin eterniittikatto on suojattu matalaprofiilisella peltikatolla ja kattorakenteet on tuettu sisältä päin. Juustokellarin väri ja ulkoasu on säilynyt parhaiten pohjoisella puiston puolella, jossa se tosin jää suurelta osin korkean jasmike-pensaan peittoon.

Tällä hetkellä kahdesta kaariholvi-juustokellarista toinen toimii juureskellarina. Kellarin eteisessä, johon ohikulkija voi helposti kurkistaa, on rakennusteline ja monenlaista rakentamiseen ja vihannesten pakkaamiseen liittyvää tavaraa (kuva 14).

Kuva 14: Vanha kellarin sijaan huomion kiinnitty tavaroihin (ylh. vas.).

Kuva 15: Näkyvissä oleva esineistö siististi aseteltuna luo hoidetun vaikutelman (ylh. oik.).

7.3 Alueen vahvuudet

Alueella sillalta juustokellarille ja viljamakasiinille korostettavia, piirteitä ovat vaihteleva kulttuurimaisema kauas ulottuvine näkymineen, sekä tietä edetessä vähitellen esiin tuleva talouskeskuksen rakennuskannan muodostama kokonaisuus, joka on säilynyt ennallaan: Kaikki talouskeskuksen rakennukset ovat noin 300- vuotta vanhoja. Ainoastaan lämpökeskus on uusittu vanhan tuhouduttua tulipalossa 15 vuotta sitten. Alueen tunnelma muuttuu vaihteittain, kun entisen merenpohjan alavasta maisemasta nousee vuosisatoja vanhaan asumisympäristöön, entiselle merenranta-alueelle (Näri 2010). Vierailijan ensivaikutelma talouskeskuksesta muodostuu päärakennuksen, vanhan viljamakasiinin ja juustokellarin perusteella (myös niiden välistä avautuva näkymä muualle talouskeskukseen on ensivaikutelman kannalta merkittävä, mutta siihen perehdytään seuraavassa osiossa). Viljamakasiini on edelleen hyvässä maalissa ja rakenteiltaan erittäin hyvin säilynyt vanhaa, suurta oven lukkoa myöden. Juustokellari on talouskeskuksen sisääntulossa kokonsa puolesta hallitseva elementti. Kellari kaariholvirakenteineen on myös suosittu kohde Labbyn tilakierroksilla. Mäen päältä olisi mahdollista katsella perinnebiotooppeja vaihtelevine ympäristöineen, sillä tieltä näkyisi lähes koko niittyalue - runsas puusto kuitenkin rajoittaa näkymät korkeintaan noin neljäänkymmeneenviiteen asteeseen.

Alueen vahvuutena on myös kirsikkametsikkö, joka keväällä kukkiessaan luo eksoottista tunnelmaa. Kirsikkapuun muoto on erikoinen, mutta metsikössä on taimia niin runsaasti, etteivät kirsikkapuut juuri erotu, vaan kokonaisuus vaikuttaa hieman risuiselta. Perinteiset juhannusruusut kirsikkametsikön kulmassa, tien vieressä, kukkivat kauniisti keskikesällä. Makasiinin jälkeen alas haarautuva kärrypolku ympäristöineen on korostamisen arvoinen, kertoen osaltaan kartanon pitkästä historiasta. Se oli reitti Labbyhyn ennen joen yli rakennettua siltaa (Näri 2010).

7.4 Alueen kehittäminen

Laiduntamisen ansiosta aluskasvillisuus pysyy lyhyenä tien molemmin puolin avautuvilla niityillä. Mäkeä noustessa tien oikealla puolella on paljon kolopuita, ja voidaan miettiä, pitäisikö sillalle näkyvä, latvasta katkennut koivu poistaa tai kaataa kelojuoksi maastoon. Laitumen jälkeen alkavan puiston alakulma vaatisi harvennusta, jotta säilytettäviksi tarkoitettut puut ja esimerkiksi vanha pensasaita erottuisivat ja katsoja hahmottaisi alueen osana puistoa. Puusto voidaan harventaa samalla periaatteella kuin edellä on mainittu. Tieltä katsoen voidaan puistoa harventaa sen mukaan, kuinka paljon puiston ja päärakennuksen

halutaan näkyvän tielle. Jalopuut kannattaa säästää tai siirtää sopivalle paikalle aina kun mahdollista, sillä ne ovat pitkäikäisiä ja kasvaessaan ylläpitävät suurten jalopuiden luomaa tunnelmaa tilalla vanhempien puiden poistuessa. Vaahterat ovat nopeakasvuisia, mutta lyhytikäisiä, joka kannattaa ottaa huomioon harvennuksessa.

Päärakennukselta katsoen voidaan harvennettava puusto valita sen perusteella, mitä näkymiä sieltä halutaan avattavan. Pihatien haaran jälkeen puiston orapihlaja-aita ja kesällä niitettävä piennar näyttävät siistiltä ja hoitavat asiansa rajaten kävijöille avointa reittiä ja yksityistä aluetta. Juustokellaria lähestyttäessä raja-aita muuttuu tiheäksi, läpikäymättömäksi kirsikkametsiköksi. Metsikön harventaminen jäsentäisi aluetta, ja kirsikkapuiden erikoinen muoto pääsisi esille. Nuorimpien puiden harvennus voidaan suorittaa esimerkiksi sillä periaatteella, että päältä ajettavalla ruohonleikkurilla tulee mahtua puiden väliin tai että käsin niiton tulee olla alueella mahdollisimman sujuvaa. Nokkosvaltaisen aluskasvillisuuden niitolle tulee olla riittävästi tilaa, mikäli se halutaan pitää lyhyenä. Edelleen harvennus suoritetaan sen mukaan, kuinka paljon puiston pihapuolen halutaan tieltä näkyvän. Harvennusta aloitettiin kesän 2009 puunhoitokurssilla. Tulos näytti lupaavalta luoden puiston reunaan kutsuvan puistikkoalueen. Huomiota on kiinnitettävä myös vanhan kellarin kunnostamiseen, joka jää kirsikkapuutiheikön alle.

Myös juustokellarin ympärillä on hyvä suorittaa harvennus, joka korostaa vanhaa rakennusta ja suojaa sitä kasvillisuuden keräämältä kosteudelta. Periaate on, ettei kasvillisuus saa koskettaa rakennusta, jolloin se saattaa hautoa kosteutta rakenteessa tai muutoin vahingoittaa sitä: suuren puun oksat voivat tuulessa heiluessaan ja rakennukseen osuessaan rikkoa esimerkiksi ränejä. Jos puu on terve ja se halutaan ehdottomasti säilyttää, tulee siitä poistaa ainakin rakennusta haittaavat oksat (Ingervo 2010). Esimerkki tästä on monumentin omainen, 130-vuotias saarni juustokellarin kulmalla, noin puolentoista metrin etäisyydellä rakennuksesta.

Hiekoitushiekkalaatikon paikasta voidaan keskustella tienhoitokunnan kanssa, sillä muovinen laatikko ei soinnu yhteen vanhan juustokellarin kanssa (kuva 16). Hiekoitushiekkalaatikon paikan suunnittelu on osa toimintojen ja niihin liittyvien esineiden jäsentelyä. Yksi vaihtoehto olisi sijoittaa laatikko samaan paikkaan kartanon roska-astian kanssa. Postilaatikot ovat siistit ja sopivat hyvin juustokellarin kupeeseen, mutta seinään naulattuina ne saattavat vahingoittaa rakennusta. Postilaatikot olisivat hyvä kiinnittää maahan kaivettuun postilaatikotelineeseen, jonka materiaalina käytettäisiin perinnerakentamiseen sopivaa, painekyllästämätöntä puuta.

Kuva 16: Miltä rakennus näyttäisi ilman hiekoitushiekkalaatikkoa?

Sillan jälkeen vasemmalla näkymä niityille on avoin ja vangitsee helposti ohikulkijan katseen. Laitumen aidan ja tien väliltä voitaisiin poistaa vaahterat, jolloin kujanteen omaisesti, tien viertä tasaisesti reunustavat tammets saisivat kasvutilaa ja tulisivat paremmin esiin. Puita voitaisiin poistaa juuri kujannevaikutelmaa ajatellen, vaikka jätettävät puut vaihtuisivat tammesta muihin lajeihin. Arvio tien viereen jätettävistä puista tulee suorittaa puiden asiantuntijan kanssa, joka osaa kertoa parhaat valinnat puiden kestävyyttä ym. ajatellen. Kuten perinnebiotoopin metsälaidunalueen hoitoon kuuluu, nuoria puita poistamalla annettaisiin vanhoille puille kasvutilaa ja avattaisiin näkymää niityille paitsi tieltä, myös päärakennukselta katsoen. Vanhan viljamakasiinin seinustoilta tulee poistaa nuoret puut ja puun taimet alla mainituin periaattein, jolloin hyväkuntoinen rakennus kiviperustuksineen korostuu. Makasiinin jälkeen alas vasemmalle haarautuvaa kärrypolkua ja ojan uomaa kannattaisi korostaa raivaamalla alue muutaman vuoden ikäisistä puun vesosta. Yhtenäinen kuva talouskeskuksesta syntyy, jos vanha riihi otetaan esille maisemassa puustoa harventamalla. Toimenpiteen vaikutuksen näkee 1950-luvun valokuvista, joissa Labbyn ympäristö on avointa (kuva 17).

Kuva 17: Viljamakasiini ja riihi vuonna 1950.

Kuva 18: Runsas puusto eristää riihen pois maisemasta. Etualalla oleva saarni tulee kaataa tai sen oksia karsia, jottei oksisto vaurioita rakennusta.

Puiden ja vesakon harvennuksen periaatteet Labbyssä:

- Suositaan jalopuita, kuten lehmusta, saarnea, makedonian mäntyä, tammea ja tarpeen tullen vaahteraa, sekä Suomen oloissa harvinaisia kuusia, kuten hopeakuusta. Kulttuurisista syistä myös omenapuita kannattaa suosia. Vaahteraa ei se lyhytikäisyyden vuoksi kannata suosia em. lajien kustannuksella.

- Puuston ei tulisi olla kosketuksissa rakennukseen. Lahot puut tulee kaataa turvallisuussyistä rakennusten läheisyydestä ja alueilta, joilla ihmiset liikkuvat. Puiden kunnan arvioinnissa voi pyytää apua puutarha-alan ammattilaiselta.
- Puuston jatkuvuudesta tulee huolehtia: taimia ja nuoria puita tulee jättää kasvupaikkoihin, joissa niillä on hyvät kasvuedellytykset eli riittävästi tilaa ympärillään. Nuori puu tarvitsee tietenkin vähemmän tilaa kuin vanhempana - harvennusta tuleekin tehdä tarpeen mukaan puiden kasvaessa. Jos puiden halutaan kasvavan vanhoiksi elinvoimaisesti, on järkevää ottaa niiden vaatima tila huomioon, kun taimia jätetään kasvamaan.
- Säästetään jalopuun taimet aina, kun se on mahdollista, sillä ne on mahdollista siirtää. Taimi valmistellaan siirtoa varten painamalla lapiolla sen juuret poikki taimen koosta riippuen muutaman kymmenen sentin säteeltä, jolloin puu kasvattaa hiusjuuristoa lapiolla tehtyyn "pottiin" muutaman kuukauden aikana. Taimi voidaan myös siirtää ilman em. toimenpidettä, jolloin riski siirron epäonnistumiselle on suurempi.
- Puun siirto tehdään keväällä ennen silmujen puhkeamista tai syksyllä lehtien pudottua. Traktorin etukuormaajalla voidaan siirtää puu, jonka läpimitta on 10-15 cm.
- Puistomainen tunnelma syntyy, kun näkyvyyttä parannetaan 0-2 metrin korkeudelta. Tämä voidaan ottaa huomioon harventamisessa ja oksien poistossa alueilla, joihin halutaan luoda puiston tuntua. (Ingervo 2010.)

7.5 Kunnostettavat rakenteet

Tieltä katsoen lähimaastossa katse kiinnittyy etenkin lehdettömään aikaan oikealla puolella laidunaidan hatariin kohtiin, sekä huonokuntoiseen hiekoitushiekkalaatikon kanteen. Aita kannattaisi siis oikaista ja ryhdistää, sekä hiekoitushiekkalaatikon kansi uusiksi käyttäen sopivaa materiaalia käyttäen.

Kuva 19: Kävelyportti kannattaa uusia, jos sitä käytetään ja poistaa jos se on tarpeeton

Vanha pumppukoppi on merkittävä, historiallinen yksityiskohta laitumella. Sen katto tulisi korjata ja rakenteet tukea, jonka jälkeen muu korjaus voitaisiin suorittaa resurssien mukaan (Näri 2010). Kohteen kunnostukseen voidaan hakea tukea Museovirastolta.

Kuva 20: Vanhassa pumppukopissa pumpattiin vettä härkävetoisesti vielä 1900-luvun alupuolella. Etualalla makedonian mänty.

Juustokellari on raameiltaan ryhdikäs, mutta auringon paahde ja muut sääolot ovat kuluttaneet sen vuorilaudoitusta. Vuorilaudoituksen kunnostaminen on aloitettu perinnerakentajaopiskelijoiden entisöintikurssityönä vuonna 2006 (kuva 21). Opiskelijat keskittyivät korjaamaan vuorilautojen hapertuneita alapäitä korvaamalla laudoituksen huonokuntoiset päät ehjillä. Työtä voitaisiin jatkaa samalla metodilla. Pilari aiheiden eli niin sanottujen pilasterien ja vuorilaudoituksen poikkipuista osa puuttuu, joten puuttuvat laudoitukset tulisi korvata. Seinän entisöinnissä mallia voidaan ottaa rakennuksen

pohjoisseinästä, joka on säilynyt hyvin. Kaikissa epäselvissä korjausvaiheissa tulee oikea korjaustapa varmistaa Museovirastolta tai kokeneelta perinnerakentamisen asiantuntijalta, kuten arkkitehti Pekka Hornamolta, joka on johtanut entisöintikursseja Labbyssä. Kellarin eteläseinän kunnostukseen kuuluu myös yläikkunan raamien korjaus, lyijylasin tilaaminen ja asennus. 1950-luvulla otettujen valokuvien (Leire 1950) mukaan tien puoleiseen oviaukkoon kuuluu myös ovi, jonka suunnittelu voidaan teettää Museoviraston arkkitehdillä ja toteutus puusepällä. Seinän kunnostus voisi olla kiinnostava opinnäytetyön aihe perinnerakentajaopiskelijalle. Juustokellarin maalaamisen tai pintakäsittelyn tarpeesta tulee keskustella entisöinnin asiantuntijoiden kanssa.

Kuva 21: Juustokellarin ruudullinen lyijylasi puuttuu. Seinää on entisöity opiskelijavoimin (oikealla).

Juustokellarin ovella olevan valaisimen kunnostaminen käyttöön lisäisi rakennuksen käytettävyyttä ja loisi tunnelmaa pihapiiriin pimeinä vuodenaikoina. Historiallisen vaikutelman kannalta kellarin eteinen kannattaisi pitää mahdollisimman puhtaana nykyaikaisista esineistä ja esim. rakennusvälineistä, sillä moni tilalla kävijä varmasti kurkistaa eteiseen kiinnostuneena. Ylimääräinen tavara vie helposti huomion pois rakennuksesta ja etenkin epäjärjestys saattaa vaikuttaa kielteisesti mielikuvaan tilan toiminnasta ja jopa rakennuksen kunnosta. Rakennusten siisteyden merkitys korostuu etenkin talvikaudella, kun luonto on väritön ja harmaa. Mikäli esimerkiksi rakennustarvikkeita säilytetään eteistilassa esimerkiksi entisöintitöiden aikana, tulisi tarvikkeet sijoittaa hyvää järjestykseen, jolloin välittyy mielikuva tarkoituksenmukaisesta toiminnasta, jota varten tavarat ovat juuri siinä missä ovat. Muina aikoina tarvikkeet kannattaisi varastoida niille varattuun tilaan, suojaan katseilta ja säältä.

Ensimmäinen, helposti toteutettava kellarin siistiminen saadaan aikaan rakennuksen selkeällä rajaamisella. Länsiseinän, tilapuotiin johtavan tien puoli on jo rajattu nurmikon leikkuun ansiosta, mutta pensaiden ja kirsikkapuiden ym. kasvillisuuden karsiminen ja lyhyenä pitäminen pohjois- ja itäseinustoilla antaisi rakennukselle ryhtiä. Lyhyenä pidetty vyöhyke voisi olla ainakin muutaman metrin levyinen, jolloin rakenteet tulisivat näkyviin ja aluetta mahtuisi hoitamaan ruohonleikkurilla tai esimerkiksi viikatteella niittäen. Rajauksen ei tarvitse olla kirsikkapuiden puolelta suoran viivan omainen, vaan puuston rajapinnassa voidaan puita harventaa esimerkiksi niin, että kirsikkametsikkö tiheni pois päin juustokellarista. Haluttaessa voidaan korostaa kirsikkapuiden alle jäävää, käytössä olevaa maakellaria juustokellarin itäpuolella

7.6 Opasteet

Viljamakasiinissa olevan vanhojen esineiden näyttelyn voisi haluttaessa avata yleisölle esimerkiksi viikonloppuisin, mikäli sitä ei haluta pitää yleisölle avoimena ilman opasta. Tällöin näyttelyn voisi merkitä tyyliin sopivalla kyltillä. Ilmoitetut aukioloajat auttaisivat esimerkiksi lomalaisia suunnittelemaan Labbyssä käynnin ajankohtaa. Näyttely toisi asiakkaita tilapuotiin ja päinvastoin. Kesähelteellä juustokellareista toisen voisi avata yleisölle, sillä silloin ne ovat tyhjillään ja toimisivat myös vilvoittelupaikkana. Puodin aukioloajat voisivat olla samat näyttelyn kanssa, jolloin asiakasvirtoja voitaisiin ohjata tiettyihin päiviin.

8 Ensinäkymä talouskeskukseen: Lämpökeskus, meijeri ja navetta

8.1 Havainnot ympäristöstä

Viljamakasiinin ja juustokellarin välistä avautuva ensinäkymä rajautuu lämpökeskuksen ja entisen meijerin, nykyisin verstaan, alueelle (kuva 22). Osittain näkyviin tulevat myös kasvihuoneiden taimikasvatusosa etupihoineen, sekä nuorkarjan lämminpihatto, joka on perustettu kartanon vanhaan porsaskasvatamoon. Oikealla avautuvaa näkymää käsitellään seuraavassa luvussa.

Suuret puut pehmentävät näkymää kurottuen korkealle rakennusten yläpuolelle. Suuresta koostaan huolimatta rakennukset näyttävät puihin nähden kohtuullisen kokoisilta. Hoidettu, ajoväylien väliin jäävä nurmikolmio suurine lehmuksineen ja saarnipuineen tasapainottaa konepihanäkymää.

Kuva 22: Näkymä juustokellarilta konepihan suuntaa. Valkoinen rakennus on vanha meijeri, vasemmalla uusittu hakelämpökeskus.

Lämpökeskuksen edustalla on halkokone, sekä tilan vanhimmat traktorit. Koneet on sijoitettu pihaan siistiin riviin. Sisällä lämpökeskuksessa on sinne kuuluvaa materiaalia: haketta tai halkoja, sekä joitakin työkaluja. Lämpökeskuksen seinustoilla kasvaa nuoria puita ja kesäisin melko korkeaa aluskasvillisuutta. Seinustoilla on myös joitakin lautakasoja.

Lämpökeskuksen ja meijerin väliin jää vihreä, hieman pengertävä kaistale, jossa kasvaa yli rakennusten harjakorkeuteen kohoava raita. Kaistaleen takana on konepiha, jossa koneita huolletaan ja säilytetään. Viherkaistaleen kärjessä tien vieressä on jäteastia, jonka kannesta puuttuu pala. Jäteastia erottuu selvästi muusta ympäristöstä.

Pihan kulmassa puiden siimeksessä on puimuri. Meijerin takapihalla on lajitelma monenlaista materiaalia: mm. vanha vesisäiliö, lautakasa, puulavoja ja betoniharkkoja. Vanha puimurikin näyttää eksyneeltä kasvillisuuden ympäröimänä. Meijerirakennuksen seinustalla on traktorin etukuormaajan paali- ja trukkipiikit, sekä ehjiä, suljettuja polttoöljykanistereita. Verstaan sisäänkäynnillä on erilaisia hitsauksessa käytettäviä metalliesineitä ja työkaluja. Meijerin kulmalla olevasta valaisimesta puuttuu kupu ja lamppu. Tien puoleinen seinusta on siisti, ovet hyvässä kunnossa, eikä seinustalla ole ylimääräistä tavaraa. Rakennuksen pohja on alun perin ollut T-mallinen, mutta sen toimiessa sikalana 70-luvulta 80-luvulle, kulmauksiin rakennettiin eteiset pukuhuoneiksi. Myöhemmin rakennetut eteiset erottaa seinämateriaalin perusteella, joka on hieman halkeillut pinnasta, sekä ylimääräisistä kattosiivekkeistä. Katto on sammaloitunut, mutta sen vuotokohdat on korjattu kesällä 2008. Meijerin toisella puolella on lampola, jonka edustalla on käytöstä poistettuja rakennustelineen tukijalkoja, sekä betonikattotiiliä (kuva 23).

Kuva 23. Meijerin edustalle on jäänyt rakennusmateriaalia.

Meijerin takaa näkyy ensimmäisenä nuorkarjan jaloittelutarha. Tarhan rakenteet ovat hyvässä kunnossa. Navetan katto on sammaloitunut. Navetan ulkotarhan puoleinen, valkoinen seinä on melko ruskea eläinten vuoksi. Rakennuksen ikkunapuitteiden maali on ilmeisesti kulunut pois.

Navetan edustalla on säilörehumuoveja pinossa, joka näkyy juustokellarille asti. Edustalle on kerääntynyt myös olkisilppua, sillä edustalla ei ole betonilaattaa, jolta silppu olisi helppo siivota. Rakennuksen räystäslaudat ovat kuluneet ja menettäneet väriään. Kuten juustokellarin suhteen, myös navetan toinen pääty lännen puolella on hyväkuntoinen, jolloin sen ilmeestä voi ottaa mallia etuosaa kunnostaessa. Lantala sijaitsee navetan eteläpuolella. Lantala on kourun muotoinen, jolloin sinne joutuva sulamis- ja sadevesi ei pääse karkuun, vaan se voidaan pumpata virtsasäiliöön. Navetan edusta tulee kuraiseksi sade- ja lumen sulamisaikana vesien valuessa alas mäkeä navetan edustalle.

8.2 Alueen vahvuudet ja kehittäminen

Lämpökeskus, meijeri ja nuorkarjan navetta ympäristöineen kertovat maatilan olevan elävä ja tuotannossa. Rakennukset ovat alkuperäisiä, tosin lämpökeskus on rakennettu uudelleen Museoviraston arkkitehdin suunnitelman mukaan, joka noudattaa vanhan ympäristön tyyliä. Vanhassa miljöössä mitään ei siis ole menetetty, jolloin miljöötä ehostetaan korostamalla nykyisiä rakenteita, sekä karsimalla turhaa. Ensimmäiset kehitystoimet olisivatkin:

- Rakennusten seinustoilla olevan kasvuston karsiminen samoin periaattein, kuten juustokellarin osalta on suunniteltu.
- Roska-astian maisemointi ja uusiminen.
- Räystäslautojen uusiminen ja / tai maalaaminen siltä osin kun ne sitä tarvitsevat,

sekä sammalen poistaminen katoilta kattotiilien rapistumisen estämiseksi.

- Esineiden ym. tavaroiden sijoittaminen seinustoilta omille paikoilleen, jotta seinustojen kasvustoa voidaan niittää.
- Meijerin ja navetan osalta kunnostuksen tarpeessa olevien ovien korjaaminen.
- Ikkunanpuitteiden maalaaminen ja ikkunoiden sekä meijerin ja navetan seinien pesu ja kalkitseminen.

Rakennuksia katsoessa meijeri ja navetta erottuvat muista rakennuksista: navetta, entinen sikala on muurattu kalkkitiilestä ja vanha meijeri paikallisesti valmistetusta, valkoiseksi "slammatusta" savitiilestä (Näri 2010). Kivirakennusten ympäristö poikkeaa toiminnallisestikin muusta talouskeskuksen alueesta, sillä koneiden korjauksen, ja ympärivuotisen nuorkarjan ruokinnan myötä traktoreilla työkoneineen ajetaan alueella päivittäin. Suurilla koneilla työskentely tekee alueesta vaarallisen esimerkiksi pienille lapsille. Kasvillisuus jäsentää ja pehmentää ympäristöä (Ahro 2004, 6-16). Meijerin, lämpökeskuksen ja navetan ympäristössä olevilla suurilla puilla on suuri merkitys alueen viihtyvyydelle, joskin tietyiltä osin niiden harventamista voi suositella näkyvyyden parantamiseksi etelän suuntaan, laajaan peltomaisemaan saarekkeineen.

8.3 Aitaaminen

Olemassa oleva viherkaistale korkeine puineen luo hyvän pohjan alueen jäsentämiselle: konepihan toimintojen rajaamiselle ja maisemoinnille. Rajaamisessa voidaan käyttää kasveja, rakennettua aita tai molempia.

Rajaavan kasvillisuuden osalta tien viereen vasemmalle, viherkaistaleen kulmaan voitaisiin istuttaa melko tiheä pensas, joka kukkiessaan toisi väriä näkymään ja olisi kaunis myös lehdettömänä. Yksi kuvausta vastaava pensas olisi rusopajuangervo, joka kukkii marjapuuron punaisena ja kasvaa noin 150 senttimetrin korkuiseksi, eikä vaadi säännöllistä leikkausta. (Okkonen 2010.) Muutama pensas voitaisiin istuttaa kaartumaan hieman konepihan mukaisesti. Mikäli halutaan tunnustella rakennetun aidan mahdollisuutta, Viherympäristöliiton julkaisu Aidat ja portit (Pasanen 2002) tarjoaa runsaasti ideoita eri aitatyypeistä. Yksinkertainen, matalahko ja harva aita rajaisi aluetta, pensaas toisivat hieman näkösuojaa ja pehmentäisivät aidan ilmettä. Talouskeskuksen kaikki aidat karjan jaloittelutarhoja lukuun ottamatta ovat pensasaitoja, joten rakennettu aita ei noudattaisi vakiintunutta käytäntöä. Vakiintunut aitauskasvi Labbyssä on orapihlaja, niin vapaana kasvava kuin leikattavakin. Mahdollinen aitarakenne tulisi suunnitella tyyllillisesti yhteensopivaksi karjan jaloittelualueen aidan kanssa, mikä loisi kone- ja karjapihaan yhtenäisyyttä.

Maisemallisesti ja toiminnallisesti helpottavaa olisi saada koneille katettu tila, jossa olisi mahdollisuus myös koneiden korjaamiseen. Säasuojassa koneet myös pysyisivät paremmassa kunnossa. Mahdollisen hallin suunnittelu tulisi teettää perinneympäristöjen asiantuntijalla, kuten lämpökeskuksen suunnittelun kanssa on toimittu. Asiantuntevan arkkitehdin suunnittelemaa uutta rakennusta ei juuri erota uudeksi, vaan se sulautuu sommittelultaan, materiaaleiltaan ja mittasuhteiltaan ympäristöönsä. Ennen hallin rakentamista tulee kuitenkin kartoittaa mahdolliset muut varastotilat, joihin saataisiin järjestelemällä tilaa koneille.

Jäteastia ja vielä tilaamatta oleva uusi öljysäiliö tulisi sijoittaa konepihan yhteyteen niin, etteivät ne pistä silmään talouskeskukseen tultaessa. Konepihalle voisikin suunnitella yhtenäisen rakenteen, katoksen, jolla maisemoitaisiin sekä jäteastia että öljysäiliö ja mahdollisesti myös hiekoituslaatikko juustokellarin edustalta. Öljysäiliöille on tilattavissa katos ja kourumaisia betonialustoja, joista mahdollinen vuoto on helppo havaita. Jos katosta ei haluta rakentaa, voidaan säiliölle ja roska-astialle tehdä "sermit" eli ympäröivät aidat tasoitetulle sora-alustalle. Tällöin öljysäiliö voi olla malli, jossa suojakouru on kiinteä ja suljettu osa säiliötä. Säiliöitä tuplavaipalla myy esimerkiksi Finncont Oy (Finncont 2010).

8.4 Opasteet

Talouskeskukseen tultaessa tarvitaan opasteita ohjaamaan tulijoita tilapuotiin (ylämäki oikealle), kesäaikaan kasvihuoneelle (alamäki vasemmalle), sekä parkkipaikoille. Tähän mennessä risteyksessä on ollut kyltti ainoastaan tilapuotiin. Kesäaikaan kasvihuoneella on ollut yrtin- ja vihannesten sekä joidenkin kesäkukkataimien suoramyntiä.

Vuoden 2010 aikana Labbyn pääkyltti Kabbölentien risteyksessä korjautetaan ja maalautetaan uudelleen paikallisilla yrittäjillä. Yhtenäisen ilmeen kannalta olisi hyvä, jos kaikki opasteet toteutettaisiin samalla tyylillä. Jo sama väritys kylteissä luo yhtenäisyyttä.

Parkkimahdollisuudesta kertova P-merkki voitaisiin liittää tilapuotiin ja kasvihuoneelle ohjaaviin kyltteihin, sillä molemmissa kohteissa on parkkitilaa. Meijerin kohdalla tulisi olla työkoneliikenteestä varoittava kyltti. Varoitusmerkkejä tilauksen mukaan, pylväineen, myy esimerkiksi Liikennetuotteet oy - verkkokauppa (Liikennetuotteet 2010).

8.5 Kasvihuoneen ympäristö

Labbyn kasvihuonetuotannosta on vastannut osuuskunta Juurakko, jonka toimialaan kuuluu myös Labbyn kuivayrteiden tuotanto viljelystä pakattuun tuotteeseen asti. Kasvihuoneen etupihan siisteyttä voitaisiin kehittää järjestelemällä edustalla olevia tarvikkeita omille paikoilleen siististi, sekä karsimalla edustalta kaikki turhat esineet, jolloin edustan kasvimaata tulee hyvin esille. Reitti vehreisiin kasvihuoneisiin kannattaisi suunnitella mahdollisimman selkeäksi ja kutsuvaksi. Kasvihuoneiden eteis- ja taimikasvatusosan ulkoasua voisi kaunistaa selkeällä seinustan rajaamisella. Niittämisen edellytys on, ettei kasvuston seassa ole esineitä tai kiviä. Myös muun parkki- ja piha-alueen niitto luo siisteyttä ja selkeyttä ympäristöön. Kasvihuoneiden etupihan ja perinnebiotoopin väliin jäävä louhikkoinen, puustoinen alue voitaisiin hoitaa siistiksi laidunnuksella ja aiemmin mainittujen ohjeiden mukaisella puuston karsimisella. Tämä avaisi näkymää vanhalle riihelle ja kauas niitty- ja peltomaisemaan.

Lämpökeskuksen taakse jää hiekkapiha, jossa pääasiassa pestään koneita. Alue on reitillä kasvihuoneille, joten se tulisi pitää siistinä niittämällä ja pitämällä alue puhtaana ylimääräisistä esineistä siirtämällä ne paikoilleen.

8.6 Valaistus

Talouskeskuksen alueella on talvikaudella hyvin pimeää, sillä ulkovalaistus nojaa rakennusten ulkovaloihin. Lämpökeskuksen ulkovalo on tehokas, mutta navetalle päin kulkiessa meijerin kulmalla olevan valaisimen kunnostus ja käyttöönotto, sekä tehokas valaistus navetan edustalla parantaisivat näkyvyyttä ja turvallisuutta alueella. Valot työpihoilla voisivat olla liiketunnistimella toimivia. Ovien yläpuolella tai rakennusten kulmalla olevat valaisimet antavat mielikuvan ympäristöstä pimeässäkin, sillä usein valokeila valaisee myös osan rakennuksen seinästä.

9 Puupihalta tilapuotiin

9.1 Havainnot ympäristöstä: Tien vasen puoli, läntinen

Käännyttäessä juustokellarilta ylös tilapuotiin, jää vasemmalle meijeriä vastapäätä, Labbyn kartano-tien toisella puolella laaja ns. puupiha, johon rungot pinotaan odottamaan jatkokäsittelyä hakkeeksi tai polttopuiksi. Puupihalla on oma paikka myös risuille. Kasvukaudella siinä säilytetään työkoneita väliaikaisesti. Alueella ei näy ylimääräisiä esineitä.

Kuva 24. Puupiha on järjestyksessä. Pitkän kasvuston puuttuminen tuo rakennuksen ryhdin esiin.

Puupiha rajoittuu toiselta sivultaan pitkään, vanhaan liiteriin ja konehalliin, joka toimii autotallina ja kylvökoneen säilytysuojana. Tilapuodille vievän tien päädyssä on kaksi varastoa. Rakenteet ovat hyvässä kunnossa ja nurmikko on ajettu lyhyeksi seinustoilta. Rakennus on entisöity punamultamaalauksella vaille valmiiksi (Näri 2010).

Liiterin jälkeen mäessä on vanha sirkkelikatos, jossa nykyisin säilytetään saunapuita, sekä vanha, keltamullattu, ennen puuliiterinä toiminut rakennus, joka muutettiin 1990-luvulla yrttituotteiden tuotantotilaksi: yrttikuihuriksi ja kuivayrttivarastoksi. Sirkkelikatos on ryhdikäs ja hyvässä punamultamaalissa. Eterniittikatto on patinoitunut ja hieman sammaloitunut, kuten yrttikuihurin betonitiilikattokin.

Kuva 25. Yrttikuivuri on keltamultamaalattu.

Yrttikuivurirakennus seisoo mäessä ryhdikkäänä: rakennuksen linjat ovat suorat ja ovet hyväkuntoiset. Hyväkuntoiset räystäslaudat ja valkoiset rajaukset raikastavat ja jäsentävät suurta päätyseinää. Vuorilaudoituksen alapäätt ovat kuluneet etenkin pitkän eteläseinän matkalta. Tien puoleisessa päädyssä vuorilaudoituks on patinoitunut, mutta hyvässä kunnossa. Huolta herättää kuitenkin seinän taakse varastoitujen betonikattotiilien aiheuttama pullistuma seinässä. Seinän sisäpuolella ovat tallella alkuperäiset varastokomerot, joissa on säilytetty erilaisia työvälineitä ja varusteita (Näri 2010). Varastossa näkyy vanhoja pyöriä, pieniä maalipurkkeja, sekä sanan mukaisesti vino pino betonikattotiiliä.

Kesäisin yrttikuivurin ympäristö hoidetaan niittämällä ja keväällä havaintokävelyn aikaan kasvusto rakennuksen julkisivuilla on lyhyttä ja siistiä.

Keltaisen yrttikuivurin ja tilapuotina toimivan, entisen hevostallin ja sittemmin kanalan väliin jää tilan vesisäiliö, josta johdetaan vesi kartanon kaikkiin vesipisteisiin. Vesisäiliötä ympäröi kumpu, jonka takana on vanhoja ruusupensaita ja pajukkoa, joka jakaa tilaa Labbyn ja viereisen, kartanosta erotetun sikatilan välillä. Vesisäiliöstä yli virtaava vesi poistuu poistoputkea pitkin kuivurin puolelta tai säiliön kannen alta puodin sisäänkäynnin puolelta. Vesi on muodostanut purouoman kumpareen juureen poistoputken alle.

Vanha, hirsirakenteinen talli näyttää olevan rakenteiltaan hyvässä kunnossa ja sen väri on arvokkaasti haalistunut punamulta. Valkoiset oven ja ikkunoiden puitteet rytmittävät ja raikastavat rakennuksen ulkoasua. Myös katto on siisti ja ehjä. Kaunis yksityiskohta, vintin ruutuikkuna tosin kärsii osittain rikkinäisten ruutujen takia (kuva 26). Puodin seinustaan nojaa pieni kyltti teksteineen: "Luomua suoraan tilalta", jonka perusteella tulija voi päätellä itsepalvelupuodin sijainnin. Rakennukseen suhteutettuna kyltti on vaatimaton. Oven yläpuolella on ehjä ja toimiva valaisin, jossa ei ole varjostinta. Sisäänkäynnin edustalla on vanha kukkalaatikko kesäkukkia varten, sekä perennapenkki, josta kesällä nousee violettina kukkiva harmaamalvikki. Puodin ovi näyttää alkuperäiseltä ja on hyvässä kunnossa. Betonitasanne puodin sisäänkäynnillä näkyy olleen maalattu vihreäksi, mutta maali on patinoitunut.

Kuva 26. Vanhan tallin ruutuikkuna on yksityiskohta, joka vaatii korjausta.

Puodin autopihan puoleisella seinustalla kasvusto näkyy olleen pitkää edellisenä syksynä. Maassa kaupan edessä olevat vanhan hirsipenkin osat näyttävät odottavan jatkokäsittelyä.

Hiekkapohjainen autopiha on laaja, joten siinä mahtuu kääntymään myös suurilla kulkuneuvoilla ja koneilla. Tarvittaessa pihalla on myös pysäköintitilaa jopa noin kahdellekymmenelle autolle. Talon väki pysäköi autonsa oikealle, leikatun orapihlaja-aidan eteen. Pihalla ei ole erikseen merkittyä parkkialuetta. Pihan viheralueen edustalla seisoo tila-auto, jonka viereen monet asiakkaista pysäköivät autonsa. Pihan takaosassa mäellä on vanha kivinavetta, josta on kunnostettu käytössä oleva emolehmiä kylmäpihatto jaloittelutarhoineen. Pihatto on hyvässä maalissa. Eläinten ruokinta ja ulkoalueen kuivitus hoidetaan traktorilla, jonka reitti kulkee autopihalta ylös navetalle molemmin puolin viheraluetta (ks.kartta). Jaloittelutarhan takana on aidattu kallioinen metsälaidun, joka muuttuu mäen alla sillaltakin näkyväksi jokirannaksi.

Havaintokävelyn hetkellä kaupan pohjoispäädystä olevan, rakennuksen ylisille johtavan sillan edustalla maassa on lavuaari. Sillan poikkipuista puuttuu muutama. Sen ali pääsee perinteisiin, käytössä oleviin ja hyväkuntoisiin ulkovessoihin, joille ei ole opastekylttiä. Ulkovessoissa on kompostoitavat säiliöt ja syntyvä makkilantakomposti käytetään viherrakentamiseen, ei ravintokasveille. Kivinavetan ja puodin väliin jää puustoinen alue. Betoniseinä traktoriväylän ja sillan välissä on lastauslaituri noin 1960-luvulta (Näri 2010).

Hiekkapihasta on käynti päärakennukselle. Noin 1,3 metrin korkuinen orapihlaja-aita erottaa kartanon puiston ja samalla yksityisalueen hiekkapihasta. Puiston sisäänkäynnillä on kaksi kivistä paasia, joissa on koukut porttia varten. Samasta kohdasta näkyy talouskeskuksen päärakennus, joka kesäisin pilkistää sieltä täältä puiston suurilehväisten puiden takaa. Tuomipihlajat, saarnit, suuret vaahterat ja muu puusto ympäristössä pehmentävät hiekkapihaa.

Kuva 27. Liiketoimintapihalta on käynti kartanon puistoon.

9.2 Havainnot ympäristöstä: Oikea puoli, itäinen

Tien oikealla puolella juustokellarilta ylös tilapuodille katse kiinnittyy valtavaan saarniin, jonka juurella oleva infokyltti kertoo puun istutusvuoden 1856.

Puun takaa alkaa kirsikkametsikkö ja päärakennusta ympäröivä puisto. Talouskeskuksen vanhimman, 1700-luvun pystyhirsitalon takana etäämmällä näkyy vaalea päärakennus. Mansardikattoinen talo on Labbyn entinen leipotupa ja kahden työläisperheen asunto, joka on edelleen asumiskäytössä. Talo näyttää olevan todella hyvässä kunnossa. Vuoden 2007 kattoremontin ansiosta talon savitiilikatto on puhdas sammalesta. Talon punamultamaali on haalistunut tasaisesti, mutta punainen sävy on yhä tallella. Talon pihalla on omenapuita, sekä mm. suurehko saarni. Havaintokävelysten aikaan keväällä maa on sinisenään skillaa eli idän-sinililjaa. Leikattu orapihlaja-aita osoittaa yksityispihan rajan.

Kuva 28. Idän sinililja eli skilla on vanhaa kantaa.

Kuva 29: Juustokellarilta haarautuu liiketoimintapihalle vievä tie.

Jatkettaessa ylös mäkeä oikealla puolella, orapihlaja-aidan vieressä on muutama herukkapensas. Pensaiden jälkeen etelärinteessä on kasvimaata, jonka vasemmassa takakulmassa on pieni leikkimökki. Ylempänä kasvimaata rajoittuu pitkään tuotantorakennukseen, tilan entiseen verstaaseen, johon 1990-luvulla rakennettiin viljan jatkojalostamo. Rakennuksen autopihan puoleiseen pätyyn jäi autotalli ja puiston puolelle alkuperäinen sauna ja ulkovarasto. Kasvimaalta katsoen rakennus on ryhdissään ja katto sekä räystäslaudat hyväkuntoisen näköiset, mutta pitkän eteläseinustan vuorilaudat ovat

alaosastaan osittain irronneet, jonka voi päätellä johtuvan seinustalta äskettäin leikatusta ja irrotetusta viiniköynnöksestä. Ikkunanpuitteet ovat hyvässä kunnossa ja raikkaan valkoiset. Hauska yksityiskohta on rakennuksen katolla oleva kello, jolla on esimerkiksi viestitetty työvälille työn alkamisesta tai hälytetty tulipalosta (Näri 2010). Muuten toimivasta kellosta puuttuu vain soittoköysi. Rakennuksen päädyn autotallin ovien paneelointi on rikki muutamasta kohdasta. Rakennuksen punamultamaali on haalistunut kauniisti niin, että puun oma kuviointi tulee esille. Autotallin ovien karmit ovat puhtaan valkoiset, joka piristää ja jäsentää tummaa seinää.

Autopihan puolella rakennuksen pohjoisseinustalla kasvaa norjanangervo noin kolmenkymmenen senttimetrin etäisyydellä seinästä. Angervon juurella on kiepillä puutarhaletku. Pensaalla kohdalla vuorilaudoitus vihertää alaosasta. Norjanangervon yläpuolella on ikkuna autotalliin, jossa näkyy varastoitavan tavaroita. Muun muassa lampunvarjostin, sekä muutama puukehikko pilkistävät ruudun takaa. Viljapakkaamo-osan seinustalla on nojallaan hyväkuntoinen, tyhjä opastekyltti ja pari lankun pätkeä. Pakkaamon kylmän eteisen ulko-ovet ovat alkuperäiset pariovet ja niistä auki olevan oven laudoituksen alaosa on huonossa kunnossa. Pakkaamoon johtavien pariovien edustalla on betoniluiskat. Eteisen pienellä katolla on runsaasti sammalta ja melko runsaasti sitä on myös rakennuksen katon pohjoislapeella. Eteisen kulman takana vuorilaudoituksen alaosa vihertää, muutoin seinän yleisilme on siisti. Ikkunoiden ja ovien puitteet ovat valkoiset ja siistit koko seinustalla, joka jatkuu orapihlaja-aidan toiselle puolelle. Pensasaita päättyy noin puolitoista metriä ennen seinää jättäen kulkuaukon yksityiselle puolelle päärakennuksen puistoon. Aukossa ei ole porttia.

9.3 Alueen vahvuudet

Labbyn talouskeskuksen vahvuus on sen alkuperäinen, perinteinen asu. Myös juustokellarilta tilapuodin suuntaan avautuvan näkymän vahvuutena on rakennuskannaltaan ja rakennusten sijoittelulta tasapainoinen kartanomiljö. Mäen päällä emolehmiä pihatto kertoo tilan tuotannosta, josta kertovat myös toimiva tilapuoti tuotteineen, sekä viljan pakkaamo. Yläpihan toiminnot ovat merkittävä näyteikkuna tilan toiminnasta ja toimijoista, jonka vuoksi alueen kehittäminen on erityisen tärkeää.

Alkuperäiset tuotantorakennukset mahdollistavat toden tuntuisen sukelluksen historiaan. Tämä on tärkeä resurssi esimerkiksi matkailun kannalta. On myönteistä, että tuotantorakennukset ovat hyvin säilyneitä ja ryhdikkäitä, jolloin tarvittavat korjaukset koskevat lähinnä pieniä yksityiskohtia ja siistimistä. Alueen suuret puut tuovat alueelle

vehreyttä ja väriä vastapainoksi karulle hiekkapinnalle. Viheralueet hiekkapihan reunamilla luovat mahdollisuuksia mukaville levähdyspaikoille. Kasvimaan tien oikealla puolella mahdollistaa itsepoiminnan ja näytekasvimaan pidon.

Emolehmäpihaton lehmät tuovat oman viehätöksensä pihapiiriin ja sen äänimaisemaan ja tarjoavat kävijälle mahdollisuuden tutustua eläimiin läheltä. Pihalta avautuva kartanon puisto 1900-luvun alun istutuksineen on potentiaalinen matkailutuote.

9.4 Alueen kehittäminen: Materiaali- ja esinevirtojen ohjaaminen

Liiketoimintapihalla suurin siisteyteen liittyvä ongelma ovat pihalla olevat, pihaympäristöön kuulumattomat esineet. Sekalaisen, tarpeettomaksi käyneen materiaalin kasautuminen varastotiloihin johtaa helposti siihen, ettei tarpeellisille välineille löydy riittävän lähellä olevaa säilytystilaa. Tällöin ne ovat alttiita jäämään esimerkiksi rakennuksen nurkalle maahan. Yläpihalla tarvittavien työkalujen ja muiden hyödykkeiden varaston tulisi sijaita sitä ympäröivissä rakennuksissa, joista yrttikuiivurin päädyn varasto olisi varmasti erittäin toimiva, valmis ja osiin jaettu varastotila. Esineitä varastoidessa on hyvä lajitella ne tarkoituksen ja käyttöiheyden mukaan: varaston tulisi sijaita mahdollisimman lähellä esineen käyttökohdetta, jossa usein käytettyjen tarvikkeiden paikan tulisi olla helpoimmin saatavilla. Hyllyjen, laatikoiden, naulakoiden yms. merkitseminen varastointitarkoituksen mukaan auttaa ylläpitämään järjestystä.

Entisöintikohteissa vanhaa, käyttökelpoista materiaalia ja esineitä tarvitaan ja suositetaan. Tätä tarkoitusta varten Labbyssä onkin suunniteltu niin sanotun rakennusapteekin perustamista, johon kerättäisiin entisöintiin tarvittavia esineitä ja tarvikkeita (Näri 2009). Rakennusapteekin paikaksi on suunniteltu vanhan tallin, nykyisen kaupan vinttiä. Vintille vievän sillan ollessa rikki on rakennusapteekkiä varten säästetty antiikkilavaaari jäänyt ulos sillan edustalle ympäristön havainnoinnin yhteydessä kuvatulla tavalla. Sillan korjaaminen ja rakennusapteekin perustaminen edistäisivät varmasti varastojen siisteyttä ja selkeyttä, kun säilyttämisen arvoiset, vanhat esineet ja tarvikkeet voitaisiin viedä muualle. Rakennusapteekissa tulisi kuitenkin suorittaa seulonta, jossa lajiteltaisiin kaatopaikalle tai muutoin tilalta pois vietävät, tarpeettomat ja arvottomat esineet säilytettävistä, perinnerakentamisesta tarpeellisista esineistä. Näin estetään rakennusapteekin muuttuminen "romuvarastoksi". Selvää on, että rakennusapteekissa materiaalit olisi lajiteltava käyttötarkoituksen mukaan ja merkittävä selkeästi.

Kaatopaikka- ja kierrätysmateriaalikuormat tulisi viedä pois tilalta mahdollisimman pian

lajittelun jälkeen. Tähän onkin pyritty ja tilan uusi peräkärry mahdollistaa suurienkin tavaramäärien kuljettamisen (Näri 2009).

9.5 Siisteyden ylläpito

Liiketoimintapiha on kaiken tilalla tapahtuvan liikenteen risteyskohta, jonka vuoksi Ympäristön siisteyden ja järjestyksen ylläpito vaatii työkuultuurin edelleen kehittämistä siten, että esineillä on omat, merkityt paikkansa. Säilytyspaikan tulee olla kaikkien toimijoiden tiedossa. Tärkeää on myös pitää varastotilat siisteinä ja niihin vietävät materiaalit järjestyksessä. Hyvä tapa varmistaa tiedon kulku tilalla toimiville henkilöille on henkilökohtainen perehdytys työnohjauksen yhteydessä, sekä kirjalliset ohjeet. Ohjeet voidaan jäsenellä esimerkiksi niin, että perehdytyksessä ilmoitetaan tietyn tyyppisten esineiden varasto ja tarkka sijainti. Näin vältetään tarvikkeiden kasautuminen lattioille. Uusien tulokkaiden lisäksi myös muut työntekijät tulee kouluttaa ympäristön hoidon käytäntöihin.

Varastot eivät pysy järjestyksessä itsestään, vaan säännöistä huolimatta niitä on järjesteltävä ja tietenkin siivottava säännöllisesti. Varastojen hoito on edellä mainitun mukaisesti tärkeä osa ympäristön hoitoa, joten niiden ylläpito tulisi sisällyttää työn kuvaan ja töiden suunnitteluun. Jos mainitulle työlle ei budjetoida aikaa, ei se myöskään tule tehdyksi. Työn johdon tuleekin ottaa tämä huomioon.

Ympäristöjen siivoamiseen on Labbyssä kiinnitetty huomiota ja näin tulee tehdä edelleen. Säännöllinen pihapiirien ja työpisteiden, sekä varastotilojen siivoaminen käy sitä helpommin ja nopeammin, mitä useammin työ tehdään.

9.6 Rajaukset erilaisten pintojen välillä

Kun turhat esineet on poistettu ympäristöstä, voidaan keskittyä ympäristön myönteisten piirteiden korostamiseen. Selkeät rajaukset erottamaan esimerkiksi seinäpinnan ja nurmen tai nurmen ja hiekkapinnan siistivät rakennettua ympäristöä (Ahro 2004,9). Kasvillisuuden niitto rakennusten seinustoilta korostaa rakennusten ryhtiä. Niitto on tarpeen myös koko pihalueella. Nurmen tai istutusten ja hiekkapihan välinen selkeä rajaus luo siistin ilmeen alueelle (Okkonen 2010).

9.7 Rakenteiden korjaus

Havaintokävelyllä kartoitetuille, rikkiäisille rakenteille voidaan laatia kiireellisyysjärjestys, joka helpottaa korjausten aloittamista ja suunnittelua.

Turvallisuuskohdasta tilapuodin vintille vievän sillan korjaaminen olisi kiireellisin toimenpide. Esimerkiksi palon sattuessa tulee vintille olla turvallinen ja nopea kulkureitti sammutustyötä varten. Sillan korjaus mahdollistaa vintin siivoamisen ja tilan käyttöön ottamisen rakennusapteekiksi. Pyrkinessäni asettumaan vierailijan ja asiakkaan näkökulmaan, kiireellisiksi korjauskohteiksi nousevat autotallin ovien paneloinnin korjaus sekä yrttikuivurirakennuksen päätyseinän vuorilaudoituksen ”pullistuman” korjaus. Pullistuman aiheuttavien kattotiilien siirtäminen toisaalle varastoitavaksi mahdollistaa lautojen kiinnittämisen takaisin rakennuksen runkoon. Tilapuodin ilmeen viimeistelyn kannalta olisi tärkeää korvata vintin rikkiäiset ikkunarudut ehjillä ruuduilla, joita voi teettää mittatilaustyönä esimerkiksi Porvoon Lasi Oy:ssä. Korjauskohteena ovat myös rikkiäiset vuorilaudoitukset. Sammalen poisto katoilta pidentää kattotiilien ikää. Nautojen jaloittelutarhanportin oikaiseminen toisi ryhtiä muuten hyvässä kunnossa olevalle aidalle.

9.8 Yksityisalueen rajaus

Lisäämällä portit yksityispihalle vieviin pensasaidan kulkuaukkoihin autettaisiin vierailijaa hahmottamaan yksityisalueen raja. Samaa porttimallia voitaisiin käyttää myös suoraan päärakennukselle vievän puistotien liittymässä.

9.9 Turvallisuus

Tilapuodin hiekkapihan kautta ajetaan traktorilla emolehmien pihatolle, joskin kesäaikaan, emolehmien ollessa laitumella, ajo pihatolle on vähäisempää. Turvallisuussyistä traktoriliikenteestä tulisi joko varoittaa asiakkaita kyltillä tai rauhoittaa piha traktoriliikenteeltä kaupan aukioloaikoina. Varoituskyltti ei kuitenkaan olisi pahitteeksi, sillä etenkin kesäisin puodin aukioloajat venyvät.

9.10 Levähdyspaikat

Lepopaikkojen riittävä määrä on tärkeää etenkin mäkisillä paikoilla. Jos lepopaikoilta on näköyhteys seuraavalle, rohkaisee se huonokuntoisiakin liikkumaan. Levähdyspenkit tulee suunnitella tukeviksi ja helposti puhdistettaviksi, sillä puhdas penkki houkuttelee istumaan.

Käsiöjät helpottavat istuutumista ja nousua. Penkit tulee suunnitella kulkuväylien varrelle niin, etteivät ne ole väylällä liikkuvien tiellä. (Rappe, Linden, Koivunen 2003, 38.)

Tilapuodin läheisyydessä levähdyspenkkejä voisi sijoittaa ainakin kahteen paikkaan: puodin seinustalle, lähelle kulmausta ja "saarekkeelle" kahden pihatolle vievän traktoriväylän väliin. Huomattavaa on, että penkkien yhteyteen tulisi sijoittaa myös roska-astiat ja mielellään myös pöytä eväiden syömistä varten. Levähdyspaikkojen alueella kasvillisuuden tulee olla niitettyä ja mieluusti myös mielenkiintoista. Levähdyspenkille olisi hyvä päästä tasaista, selkeää kulkuväylää pitkin. Levähdyspaikka kannattaa pitää puhtaana kasvillisuudesta esimerkiksi suodatinkankaan päälle levitetyllä hiekkakatteella, jonka laatu noudattaa pihapiirissä käytettyä hiekka- ja sorapintaa. Alueiden kasvillisuuden kehittämistä käsitellään osiossa viheralueiden kehittäminen.

9.11 Tupakointipaikka

Paloturvallisuus- ja viihtyvyyssyistä tupakointi Labbyssä halutaan rajoittaa tupakointipaikoille. Henkilöstön tulee tupakoida omilla tupakointipaikoillaan, eikä asiakkaiden nähden. Lähtökohtaisesti asiakkaiden tupakointipaikan tulee sijaita sora- tai hiekkapohjalla eli esimerkiksi parkkialueen kupeessa. Tupakointipaikan voi merkitä kyltillä. Tupakointipaikan siisteyden ylläpito tulee sisällyttää päivittäiseen työrutiiniin.

9.12 Viheralueiden kehittäminen

Selkeiden kulkureittien ja viheralueiden lisäksi liiketoimintapihalla kannattaa istutuksissa suosia esimerkiksi helppohoitoisia, perinteisiä perennoja, kuten violettina kukkivaa, noin 1,2m korkuista harmaamalvikkia. Harkitusti perustettu harmaamalvikkipenkki vaatii vuodesta riippuen noin 1-2 kitkemiskertaa ja hyvin juurruttuaan kasvi menestyy kokemuksen mukaan aurinkoisessa paikassa normaalina vuonna ilman hoitoa. Perennapenkki on siisti talvella, kun kuolleet varret leikataan pois talveksi. Väriä läpi kesän tuovat yksivuotiset kesäkukat. Puodin kulmalle, vähintään 70 cm etäisyydellä seinästä voitaisiin istuttaa perinteinen, salkoa kiertävä humalaköynnös. Viljapakkaamo- ja autotallirakennuksen seinustalla olevan norjanangervon siirto voisi tulla kyseeseen, sillä pensas näyttäisi aiheuttaneen vuorilaudoituksen alaosan vihertymistä. Keväällä kukkivat sipulikasvit, kuten tulppaanit ja narsissit tuovat iloa värikkyydellään ja ne voidaan istuttaa kukkapenkin lisäksi ruukkuihin, jotka nostetaan keväällä kellarista tai muusta viileästä varastosta nähtäville. Kukkaspuleita voi istuttaa myös nurmikolle ja ne voidaan leikata ruohonleikkurilla lehtien kuihtumisen jälkeen.

Liiketoimintapihan reunalla oleva kasvimaahan luo mahdollisuuksia paitsi tilapuodissa myytävien vihannesten viljelyyn, myös pihapiirin värikyyden lisäämiseen. Kasvimaan viljelykierrossa voidaan käyttää puna-apilanurmen lisäksi esimerkiksi yksivuotista kehäkukkaa tai perennoja, kuten kaksivuotista harjaneilikkaa tai maariankelloa. Suomalaisten maatiaiskasvien siemeniä myy esimerkiksi Suomen Niittysiemen oy (Suomen Niittysiemen 2010). Joitakin perennoja voidaan myydä leikkokukkina tilapuodissa tai itsepoimintana.

Labbyn liiketoimintapihan viheralueet ovat nurmettunutta hiekkapihaa (puodin seinusta, traktoriväylien välinen saareke) tai jättömaata (puodin ja yrttikuvurin välinen alue), jossa kasvaa mm. nokkosta, horsmaa ja monia allergisoivaa pujoa. Kukkaniitty - Perustajan opas (Virolainen, Tuominen, Lauren 2004) antaa neuvot erilaisten kukkaniittyjen perustamiseen, joilla voidaan tukea kukkaniityistä riippuvaisen, uhanalaisen lajiston säilymistä.

Liiketoimintapihan rehevien viheralueiden yksi kehittämismahdollisuus olisikin juuri alueen maaperälle ja vaihteleville kasvualustoille sopivien niittyjen perustaminen, jotka toisivat alueelle väriä ja esimerkiksi kauniita perhosia.

Emolehmäpihaston edustalla olevalla, traktoriväylien väliin jäävällä viheralueella kasvualusta vaihtelee kalliosta hiekkapitoiseen savimaahan, joka luo edellytykset kalliokedon ja kuivan niityn eli kedon, sekä paikoin tuoreen niityn perustamiselle (Virolainen ym. 2004, 17-23). Sama mahdollisuus koskee nurmialuetta orapihlaja-aidan vieressä (ks. kartta). Alueen levähdyspaikalta voitaisiin myös rakentaa luonnonkiviportaaita ylös lehmien ulkotarhalle, jolloin eläimiä pääsisi katsomaan lähempää kulkematta ajouria pitkin.

Kukkaniityn perustaminen piristäisi myös vesisäiliökumpua ja sen ympäristöä, jossa maaperä vaihtelee säiliökummun kuivasta ja melko köyhästä kasvualustasta ravinteikkaampaan, multavaan hiekkamaahan. Kukkaniitty - perustajan opas (2004) ohjaa niityn perustamisen eri vaiheissa: Ensimmäinen valmistelutoimi on kasvuston niitto ja niittojätteen pois kuljettaminen, joka vähentää maaperän ravinneisuutta ja antaa kilpailuetua paikalla mahdollisesti jo oleville niittykasveille (Virolainen ym. 2004, 82-94). Kun nähdään, mitä maan siemenpankista nousee, voidaan niittykasveja tarpeen mukaan lisätä esimerkiksi laikkukylvöllä.

Vesielementti tuo elävyyttä ympäristöön ympäri vuoden. Vesisäiliöstä silloin tällöin ylivuotava vesi mahdollistaa pienen lammen rakentamisen ylivuotoveden uomaan kaivamalla, sen pohjaa tiivistämällä ja patoamalla. Lammen muoto voi noudatella veden muodostamia uurteita. Lammen pohja voidaan tiivistää esimerkiksi helposti muotoiltavalla liejusavella tai betoniitilla (Soini 2003, 265). Lammen koon suunnittelussa voidaan ottaa huomioon sen mahdollinen

käyttö myös pihan kesäkukkien ja istutusten kasteluvesialtaana.

Kuva 30: Vesisäiliön ylivuotoputken (oik.) alle voisi rakentaa pienen lammen.

9.13 Opasteet ja parkkialue

Liiketoimintapihalle tulisi merkitä kyltein parkkialue, tilapuoti, tupakointipaikka (mainittu edellä), sekä vessat. Tilan toiminnan hahmottamista auttaisi myös viljapakkaamon ja yrttikuvurin merkitseminen pienin, tyyliin sopivin kyltein. Tilapuotiin ohjaava kylttipohja on tilattu keväällä 2010. Pienemmät parkkialue ja vessa-kyltin pohjat voi tehdä helposti lankusta sahaamalla. Kylttien olisi hyvä olla tyyliiltään yhteneväiset. Parkki- ja tupakointipaikka voidaan merkitä kaikille tutuun symboleihin ja väreihin.

Parkkipaikan sijoittamisen lähtökohtana voi olla haluttu näkymä, joka pihaan saapuessa avautuu. Jos näkymän halutaan olevan mahdollisimman perinteinen ja ajaton, on autot syytä sijoittaa pihaan tultaessa oikealle puolelle, jonne katse etsiytyy viimeiseksi. Talon väen autot kannattaisi säilyttää autotallissa, jolloin ne eivät vie tilaa pihassa ja ovat poissa näkymästä. Parkkialueena voisi tällöin toimia orapihlaja-aidan viereinen alue, jonne talon väen autot on

ollut tapana pysäköidä. Jos norjanangervot siirretään autotallin seinustalta, olisi seinustaa vasten pysäköiden tilaa kahdelle autolle. Pyörille voisi olla pyöräteline tai pienellä kyltillä merkitty paikka parkkipaikan kupeessa. Ohjemerkkejä myy verkkokauppa Liikennetuotteet Oy (2010).

9.14 Valaistus

Liiketoimintapihan valaistusta voitaisiin parantaa jo yhdellä ulkovalolla. Kaupan ovella oleva ulkovalo valaisee paikallisesti sisäänkäyntiä. Valaisimen voisi asentaa vanhaan ulkovalaisimen pohjaan, joka kiinnitettäisiin autotallirakennuksen kulmaan. Tärkeää on, että asiakas näkee talvella reitin juustokellarilta ylös pihaan ja parkkipaikalta kaupalle. Talviaikaan ulkotulet ovat hyvä, vaikkakin työläs lisäkeino merkittä reittejä. Tilapuodin sesonkiaika on kuitenkin kesä, jolloin luonto huolehtii valaistuksesta. Syksyn pimetessä ulkovalaistuksen merkitys korostuu. Muutama lyhyteline johdattamaan asiakkaat juustokellarin risteyksestä kaupalle lisäksi ainakin reitin tunnelmallisuutta. Parhaat öljykynttilät palavat jopa kolme vuorokautta, jolloin kynttilöiden vaihtoväli pysyisi kohtuullisena. Puotiin houkuttelisi myös lyhty tilapuotiin kupeessa Kabbölentien varressa.

10 Päätelmiä

Ympäristön hoitotyö ei ole mutkatonta. Suunnitelma sen tarpeen kartoittamiseksi ja ongelmakohtien ratkaisemiseksi osoittaa, kuinka tärkeää on ottaa siisteyden ylläpito osaksi kaikkea työtä: kun tarvikkeet ovat oikealla paikallaan asianmukaisesti, ne on helppo löytää, eikä etsimiseen kulu energiaa. Rautalankakerä vaikuttaa jätteeltä lojuessaan yksin nurmella ja hyödylliseltä rakennustarvikkeelta asetettuna rakennustarvikevarastoon. Vanha rakennus näyttää unohtetulta ja ryhdittömältä pitkän heinikon keskellä, mutta muuttuu hoidetun näköiseksi ja ryhdikkäämmäksi niiton jälkeen, kun seinä ja kivijalka näkyvät. Samoin puut ja muu kasvillisuus korostuvat ja tulevat esille yksittäin, kun niille tehdään tilaa ja hoitotoimia.

Kulttuurimaisema, jossa "silmä lepää" vaatii toisin sanoen jatkuvaa ihmiskäden ohjausta: rapsutusta ja raivausta, harmonian kaipuusta käsin toteutettua hoitoa aina katseen vangitsevista yksityiskohdista ympäröivään maisemaan. Lehmät laiduntavat niityt kauniiksi, mutta ihmisen osa on viimeistellä työ puita ja pensaita karsimalla paitsi niityiltä, myös niiden ympäriltä aina pihapiiriin asti. Näin luotu maisemallinen kokonaisuus on merkittävä paitsi matkailun kehittämiseksi, myös tilalla työskentelevien ihmisten viihtymiseksi ja työssä jaksamiselle.

Jotta kohde voi olla aidosti mahdollinen vierailukohde kaikille, on kehittämisessä otettava huomioon esteettömyys, joka mahdollistaa liikuntarajoitteisten vierailun tilalla. Esteettömyys on käytännöllisyyden lisäksi todellinen valtti kohdetta markkinoitaessa.

Haasteita suunnitelman toteuttamiselle on hoitotoimien sisällyttäminen osaksi kiireistä arkea. Suunnitelmassa hoitotoimet on jaettu osa-alueittain, jotta aikataulutus olisi helpompaa. Tärkeää on päästä työhön kiinni esimerkiksi merkitsemällä poistettavat puut syksyllä, jolloin talvella puun kaatoa voi edistää esimerkiksi tietyinä päivinä viikossa tai kuukaudessa.

Töiden aikaan saamisessa priorisointi on tärkeää. Ennen suunnitelman tekoa ympäristön hoitotarve oli tiedossa, mutta sen nimeäminen ja mahdollisimman tarkka jäsentäminen on antanut tilaa huomata, kuinka paljon maisema ja lähiympäristön siisteys vaikuttaa paitsi yksilöön, koko tilan tunnelmaan. (Näri 2010.)

Suunnitteluprosessin aikana siinä ehdotettuja toimenpiteitä on alettu toteuttaa innokkaasti ja tuloksiin tyytyväisinä. Vanhan sillan perinnekorjaushankkeen yhteydessä kesällä 2010 joen penkkaa on muokattu niin, että sillan kohdalla on pieni lahdelma ja joki näkyy kauemmas kuin ennen. Ympäristöjä on raivattu, niitetty, haravoitu ja siistitty turhista esineistä, uusi sekajäteastia tilattu ja työkalupakki varustettu pieniä korjaustöitä varten. Labbyn vanhan puiston kunnostaminen on ollut yksi kesän 2010 pääteemoista.

Suunnitelman toteuttaminen vie aikaa, mutta tähänastisen kokemuksen perusteella jokaisen yksittäisenkin vaiheen toteutus vie eteenpäin koko tilan toimintaa ja sen suunnittelua. Näiden tulosten valossa uskon, että suunnitelman toteuttamistyön myötä Labby näyttää sekä tuoreita, että jo unohtuneita puolia itsestään raviten ideoita uusista kehitysmahdollisuuksistaan.

LÄHTEET

Ahro, J. 2004. Pirkanmaan maa- ja kotitalousnaiset, Pro Agria Pirkanmaan Maaseutukeskus. Pirkanmaan TE-keskus. Offset Ulonen Oy. Tampere.

Finncont Oy 2010. Polttoainesäiliövaihtoehtoja. Verkkolähde luettu 25.5.2010:
http://www.finncont.com/fi_polttoaine/index.htm

Hemmi, J. 2005. Matkailu, ympäristö ja luonto osa 2. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Hornamo, P. 2010. Arviointikävely korjaustarpeiden inventointimenetelmänä entisöintikohteissa. Henkilökohtainen tiedonanto 7.11.2010.

Ingervo, J. 2010. Arvio hopeapajukujanteen korvaamisesta. S-posti emilia.toivanen@laurea.fi 12.5.2010. Arvio kuusiaidan hoitotarpeesta. S-posti emilia.toivanen@laurea.fi 24.5.2010. Puuston ja vesakon harventamisen periaatteet Labbyssä. Henkilökohtainen tiedonanto 20.8.2010.

Itä-Uudenmaan jätehuolto Oy 2010. Ongelmajätteen, metalliromun ja jäteöljyn keräysaikataulu ja keräyksen käytännöt 29.5.2010. Verkkolähde luettu 18.-20.5.2010:
<http://www.iuj.fi/Upload/Otto-aikataulut/Otto-keräysautot%202010.pdf>

Itä-Uudenmaan jätehuolto Oy 2010. Jätehuollon neuvontaa yrityksiin. Verkkolähde luettu 18.-20.5.2010: www.iuj.fi

Lahdenvesi-Korhonen, L. 2007. Etelä-Savon TE-keskus, Etelä-Savon Maa- ja kotitalousnaisten piirikeskus, Pro Agria Etelä-Savo. Offsetpaino Tuovinen. Kuopio.

Leire, G. 1950. William Thuringille lähetetty valokuva-sarja kiitokseksi vierailusta Labbyssä 10.-14.6.1950. Pernaja. Yksityinen kokoelma.

Liikennetuotteet Oy 2010. Varoitus- ja ohjemerkit. Verkkolähde luettu 4.9.2010:
www.liikennetuotteet.fi/liikennemerkit

Näri, J. 2009 Rakennusapteen perustaminen liiketoimintapihan yhteyteen. henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2009.

Näri, J. 2010. Henkilökohtaiset tiedonannot 1.2.2010, 15.2.2010, 12.4.2010, 19.5.2010, 1.9.2010.

Okkonen, P. 2010. Konepihan maisemointi Labbyn tilalla hortonomin näkökulmasta. Henkilökohtainen tiedonanto 12.4.2010.

Pasanen, S. 2002. Viherympäristöliiton julkaisu 24. Aidat ja portit. Art-Print Oy. Helsinki.

Rappe, E., Linden, L., Koivunen, T. 2003. Viherympäristöliiton julkaisu 28. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Soini, T. 2003. Viherympäristöliiton julkaisu 25. Viherrakentajan Käsikirja. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Suomen Niittysiemen Oy 2010. Siemenseokset niityn perustamiseen. Verkkolähde luettu 27.7.2010. www.suomenniittysiemen.fi.

Virolainen, K., Tuominen, V., Lauren, T. 2004. Kukkaniitty perustajan opas. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

LIITTEET

Havainnekartat 1/2 ja 2/2 kohteesta

Maiseman ja lähimörin kehittäminen matkailijalähtöisesti.
Läbbyn kartanossa: Havainnekuva 1/2

Sisäntulo:

••• = Huperaimukuja ja

~ = Kuusialtu

= Korkea Kabbälän-

puusto / tie

= pelto, niityt

matala Pelto

kasvusto

Keskiajan
Edesby

Pelto

Pelto

kuormittu:
shaven

100m

Eniten Nari

lammas-
vuori

- ~~~~~ = leikku penssain
- ~~~~~ = vapari kasvua penssain
- = Huonion arvoinen lehtipu
- ⊗ = Huonion arvoinen havupu
- ⊗ = Poistettava lehtipu/pensas
- ⊗ = Poistettava havupu

- * = ehdotettu paikalla valaisimelle
- X = korjattava kalta rakennuksessa, huomioitu suunnitelmassa
- ∟ = parit, suljettu
- ∟ = ehdotettu leiväpöydille
- ∟ = säkistetty laidenaita
- ∟ = niitty

Hp = hoponperä

- Jk = juustoalue
- Pk = pirtin vuusi
- Leh = lehmä
- S = saarni
- Op = omenapuu
- RAR = TOINEN ASUINRAKENNUS
- koi = koiu
- Hm = haapa
- Hm = makedonianmänty
- Pu = puusu

Maan:
leivunnella
luonnontyyppöha

Sandet:
leivunnella
luonnontyyppöha

Rantamäki

Metsälähdän

1...30 = suunnitelman numeroidun
valokuvan
otopaita ja...
→ = kuvan
ofosuunta

Naisien ja lähimparisten kehittäminen
matkailija lähtöisesti
Emilia Nari 2010